

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

EURIKA GELAŽYTĖ
EDUKOLOGIJOS (SPECIALIZACIJA: VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBOS)
MAGISTRANTŪROS STUDENTĖ

**VYRESNIŲJŲ PAAUGLIŲ, UGDOMŲ GLOBOS NAMUOSE,
SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ YPATUMAI**

Magistro darbas

Darbo vadovas

Doc. dr. Rolandas Paulauskas

Originalus autorinis darbas

Šiauliai, 2016

TURINYS

SANTRAUKA (lietuvių kalba)	3
SANTRAUKA (anglų kalba)	4
ĮVADAS	6
1. BENDRIEJI TEORINIAI SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ ASPEKTAI	10
1.1. Socialiniai įgūdžiai ir jų reikšmė socializacijos ir integracijos į visuomenę procese	.10
1.2. Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialiniai įgūdžiai	14
2. SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ LAVINIMO GALIMYBĖS VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJOJE	19
2.1. Socialinių įgūdžių formavimo vaikų globos institucijoje galimybės	19
2.2. Vaikų globos namų ugdytinių socialinių įgūdžių ypatumai po instituciniu laikotarpiu ..	25
3. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBOS ASPEKTAI SOCIALINIŲ VAIKO REIKMIŲ REALIZAVIMO KONTEKSTE	29
3.1. Vaikų globos namų įstaiga kaip vaiko teises įgyvendinanti institucija	29
3.2. Vaikų teisių specialisto vaidmuo vaikų globos namuose gyvenančių paauglių ..	31
socialinių įgūdžių ugdymo procese	31
4. TYRIMO METODIKA	34
4.1. Respondentų pasiskirstymas pagal demografinius rodiklius	35
4.2. Tyrimo instrumento patikimumas	37
5. TYRIMO REZULTATAI	39
5.1. Ugdytinių ir soc. darbuotojų socialinių bei emocinių įgūdžių, lavinimo būdų	39
vertinimas skirtingose demografinėse grupėse	39
5.2. Ryšys tarp ugdytinių socialinių/emocinių įgūdžių bei jų lavinimo būdų	42
5.3. Socialinių ir emocinių įgūdžių skatinimo poveikis ugdytiniams	44
IŠVADOS	47
LITERATŪRA	49
REKOMENDACIJOS	54
PRIEDAI	55

Magistro darbo santrauka

Vyresniųjų paauglių, ugdomų globos namuose, socialinių įgūdžių ypatumai

Šiame darbe analizuojama socialinių problemų turinčių paauglių įgūdžių vaikų globos namuose ugdymo problematika ir jos sąsajos su taikomomis įgūdžių skatinimo priemonėmis, siekiant įvertinti, kokiais konstruktyviausiais būdais galima plėtoti socialinius paauglių įgūdžius. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad į vaikų globos namus patekę vaikai pasižymi daugelio socialinių įgūdžių stoka, pavyzdžiui bendrauti ir spręsti problemų, artimų santykių vengimas, menka mokymosi ir noro pažinti pasaulį motyvacija, nepasitikėjimas savimi, pykčio, agresijos protrūkiai ir kt. Mokslininkai pastebi, kad iki šiol vyravusi vaikų globos institucijos sistema neužtikrina kai kurių vaikų teisių įgyvendinimo, todėl vaikai negali įgyti socialinių įgūdžių. Darbe analizuojami vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialinių įgūdžių lavinimo būdai, remiantis prielaida, kad paaugliai ima sąmoningai suvokti savo gyvenimą, jo tikslus prioritetus, todėl gali brandžiau bendradarbiauti socialinių įgūdžių lavinimo procese suvokdami jo reikšmę.

Darbe pateikiami atlikto kiekybinio tyrimo - anketinės vaikų globos namuose dirbančių socialinių darbuotojų ir čia gyvenančių paauglių apklausos apie socialinių įgūdžių lavinimo procesą - rezultatai. Atliktas tyrimas atskleidė, kad vaikų globos namuose gyvenantys paaugliai labiausiai vertina su pilietiškumu ir empatija susijusius socialinius įgūdžius. Jis parodė, kad skiriasi paauglių socialinių įgūdžių vertinimas tarp socialinių darbuotojų priklausomai nuo jų darbo patirties.

Esminės sąvokos: paauglys, -ė, socialiniai įgūdžiai, ugdymas, vaikų globos namai.

Eurika Gelažytė

Characteristics of Social Skills of Senior Teenagers Residing in Care Homes

The Master's Degree Thesis

Summary

This work analyzes the teen social skills in child care home education and its interface with the applicable skills incentives in order to assess what the most constructive ways to develop the social skills of adolescents. Scientific analysis of the literature shows that the children care homes accessible children has many social skills shortage as the inability to communicate and solve problems, avoidance of close relationships, poor education and a desire to know the world of motivation, not self confident, aggression outbreaks. The researchers note that so far the prevailing institutional child care system does not provide some of the children's rights implementation, so the children can't acquire have social skills. The paper analyzes the children's care homes teen social skills training techniques based on the assumption that teenagers begin their conscious life, his goals priorities, so it can cooperate more mature social skills training process of realizing its significance.

The work presents survey - questionnaire children and social workers here answering surveys on social skills training process - results.

Main concepts: teenager, social skills, education, child care home.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Paauglys, -ė - paaugęs, bet dar nesubrendęs berniukas ar mergaitė (maždaug nuo 12 iki 16-17 metų) (<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>).

Socialiniai įgūdžiai - tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, susijusi su gebėjimu prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, su gebėjimu susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis (Gudžinskienė, Barkauskaitė-Lukšienė, 2013).

Socialinių įgūdžių ugdymas - procesas, padedantis lengviau užmegzti ir išlaikyti tarpasmeninius santykius, paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, veiksmingai spręsti konfliktines situacijas, atsispirti neigiamiems poveikiams ir kt. (Gudžinskienė, Barkauskaitė-Lukšienė, 2013).

Vaikų globos namai - valstybinė stacionari socialinių paslaugų įstaiga, finansuojama iš valstybės biudžeto, teikianti globos (rūpybos), ugdymo ir socialines paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams, kuriems nustatyta laikinoji arba nuolatinė globa (Gudžinskienė, 2010). Tai įstaigos, kuriose auklėjami socialiniai našlaičiai, pamestinukai arba vaikataujantys vaikai (Leliūgienė, 2003)

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Žmogui socialiniai įgūdžiai labai svarbūs. Jie lemia asmeninę ir visuomeninę žmogaus gyvenimo kokybę, bendrą kasdienę būseną, santykių su aplinkiniais sėkmę, gebėjimą spręsti konfliktus ir daugelį kitų aspektų. Ž. Grinkevičiūtė, R. Vyšniauskaitė-Rimkienė (2014) vardija, kad socialiniai įgūdžiai asmenybę ragina tobulėti, spręsti bendravimo problemas, kelia žmogaus savigarbos ir savivertės jausmą, skatina sėkmingą jo asmenybės raidą, kuria norą mokytis ir pažinti aplinką. Socialinis įgūdis trumpai gali būti apibūdinamas kaip išmoktas kokio nors socialinio elgesio būdas. Apibendrintai galima pasakyti, kad išugdyti socialiniai įgūdžiai yra savotiškas pilnaverčio gyvenimo garantas. Tai ištisas žmogaus pasaulis su gebėjimus bendrauti, kurti santykius, mokytis ir vystyti intelekto gebėjimus, suvokti savo identitetą, pasitikėti savimi, lengviau išgyventi sunkias patirtis. Socialinio įgūdžių reikmės, jų formavimo būdų nagrinėjimas - tema, kurią galima priskirti prie „amžinų“, neišsemiamų ir savo aktualumo neprarandančių temų.

Vaikų globos namuose augantys vaikai pasižymi traumine patirtimi, agresija, delinkventinio elgesio problemomis. Apie jas kalba daugelis psichologijos, edukologijos, sociologijos ir kitų sričių mokslininkų. Vaikų globos namuose vaikas praleidžia daugiausiai laiko, artimai pažįsta čia dirbančius darbuotojus ir bendraamžius, todėl vaikų globos namai jiems turėtų atlikti pagrindinę, socializacijos funkciją, kuri padėtų spręsti šias problemas. Kitaip tariant, vaikų globos institucija vaikus turėtų socializuoti pozityviąją prasme, neigiamus elgesio modelius paverčiant konstruktyviais bendravimo, mąstymo, pažinimo, problemų sprendimo ir kitais būdais. Įvairūs mokslininkai ir tyrėjai apibendrintai teigia, kad vaikų globos namuose gyvenantys vaikai pasižymi socialinių įgūdžių trūkumu, o tai reiškia, kad socialinių įgūdžių formavimas jiems itin aktualus.

Paauglystė - laikotarpis, kuomet vyksta antrinė asmens socializacija (Kvieskienė, 2003), todėl itin aktualu kalbėti apie vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialinių įgūdžių kūrimo ir savikūros gebėjimų ugdymo procesą. Antrinė socializacija - laikotarpis, kuomet asmuo sąmoningai gali prisiimti atsakomybę už savo sprendimus ir suvokti savo veiksmų motyvaciją, o socialinių įgūdžių ugdymo procese sąmoningumas labai svarbus.

K. Samošonok (2009) pateikia 3 veiksnius, lemiančius vaikų globos namuose gyvenančių paauglių nepakankamus socialinius įgūdžius: tai nepalankios ugdymosi sąlygos šeimoje, neigiamas bendraamžių grupės poveikis ir globos namuose funkcionuojantys veiksniai. Ji remiasi psichodinamine ir humanistine teorija bei teigia, kad išmokti socialinių įgūdžių biologinių tėvų globos netekusiems vaikams sutrukdė tinkamo emocinio klimato šeimoje nebuvimas, tėvų neturimi auklėjimo įgūdžiai, emocinis atstumas, kurį palaikydavo vieni su kitais

bendraudami šeimos nariai, bazinių poreikių nepatenkinimas, netinkamo elgesio pavyzdžio matymas. Šios autorės pastebėjimai nurodo, kuria kryptimi turėtų dirbti vaikų globos institucijos darbuotojai, norėdami suformuoti socialinius į instituciją patekusių paauglių įgūdžius. Reikalinga šiluma ir tinkama nuostata šių vaikų atžvilgiu.

Tyrimo problema. Analizuoti paauglių socialinių įgūdžių lavinimo vaikų globos namuose procesą svarbu dėl dviejų priežasčių - pirma, kaip galima spręsti iš mokslinių darbų, socialiniai įgūdžiai Lietuvos vaikų globos namuose nėra ugdomi arba šis ugdymas nerezultatyvus, antra, nemokant paauglių atitinkamų socialinių įgūdžių vaikų globos namų institucijoje pažeidžiamos kai kurios jų teisės.

Atlikti tyrimai liudija, kad kol kas vaikų globos institucija nepatenkina svarbiausių socialinių ir emocinių vaiko reikmių. K. Samošonok (2009) vaikų globos namuose susiklosčiusias sąlygas apibūdina kaip „uždaro tipo“, nesuteikiančias socialinių ir savarankiškumo gebėjimų, kurios trukdo ne tik susiformuoti socialiniams įgūdžiams, bet ir integruotis šiems vaikams į visuomenę, kas itin neigiamai atsiliepia palikus institucijos aplinką.

Tai, kad vaikų globos namai turėtų labiau atsižvelgti į vaikų emocinio ryšio poreikį ir lavinti socialinius gebėjimus, pabrėžia E. Kvietkutė (2013). Jos atliktas tyrimas liudija, kad vaikų globos namuose augantys vaikai yra irzlesni nei bendraamžiai, gana uždari, atsiriboję nuo išorinio pasaulio, vengiantys socialinių kontaktų. Autorės tikinimu, socialinius šių vaikų įgūdžius norintys ugdyti auklėtojai pirmiausia turėtų skatinti jų socializaciją, suteikti kuo didesnę erdvę bendravimui, išsikalbėjimui, pripažinimui.

Vaikų globos namuose galiojančios taisyklės daugeliu atvejų tik pratęsia negatyviąją paauglių socializaciją. Ją gilina bendra neigiama čia gyvenančių vaikų patirtis, nepakankama asmenybės branda, kritiškas mokyklos aplinkos ir visuomenės požiūris į juos, be to, pasak K. Samošonok (2009), vaikų globos namuose dominuoja dehumanizuojantys ir „mechanizuotas taisyklės“ diktuojantys auklėjimo modeliai. Auklėtojai dažnai parodo geranoriškumą siekdami spręsti vaikų problemas, tačiau atlikti tyrimai rodo, kad jų pastangos nėra pakankamos arba neduoda ilgalaikių rezultatų. (Samošonok, 2013; Samošonok, Žukauskienė, 2004). Galima pagalba tokiems vaikams - tai dezadaptyvaus elgesio prevencijos, pozityvaus mąstymo kūrimas, prosocialaus elgesio modelių griovimas. Ją galima apibūdinti kaip pozityviąją socializaciją. G. Kvieskienės (2005) teigimu, pozityvios socializacijos metu vykdomas socialinių įgūdžių lavinimo procesas, turimą neigiamą patirtį verčiant teigiama ir mokant naujų buvimo, bendravimo su kitais būdų. Pozityvioji socializacija remiasi mintimi, kad galima atstatyti vidinį bet kurio asmens integralumą, todėl nei vieno žmogaus, nesvarbu, kokią gyvenimo patirtį jis beturėtų, negalima „nurašyti“ iš anksto (Kvieskienė, 2005). Pozityvioji socializacija yra atitinkami veiksmai, orientuoti į žmogaus gyvenimo patirtį.

R. Šalaševičiūtė, A. Bedorf ir kt. (2014) nustatė vaiko teisių pažeidimo sritis, su kuriomis susiduria Lietuvos institucinė globa. Jos pabrėžia, kad vaikų globos institucija turi užtikrinti pagrindines vaikų teises, tarp kurių viena svarbiausių yra vaiko socialumo ugdymas. Tyrimas atskleidė, kad ši teisė nepilnai įgyvendinama kartu pažeidžiant ir kitas vaikų teises (Šalaševičiūtė, Bedorf, 2014, p. 20). L. Žalimienė (2015) taip pat įvertino, kad net penktadalis įstaigų nesuteikia galimybių vaikui savarankiškai pasirūpinti buities reikmėmis. Taigi matyti, kad vaikų teisių įgyvendinimas vaikų globos institucijoje yra tobulintinos būklės.

Atsižvelgiant į įvairių mokslininkų tyrimų rezultatus ir pastebėjimus, susijusius su vaiko socialumu, jo ugdymu, svarbiausių jo teisių ir laisvių įgyvendinimu institucijos aplinkoje keliama ši tyrimo problema: *kaip, siekiant geriau užtikrinti tarptautiniais dokumentais patvirtintų vaikų teisių ir laisvių apsaugą, konstruktyviai galima ugdyti paauglių socialinius įgūdžius vaikų globos namuose?*

Tyrimo objektas - vaikų globos namuose gyvenančių paauglių (ugdytinių) socialiniai įgūdžiai.

Tyrimo tikslai

- Išanalizuoti ugdytinių ir soc. darbuotojų požiūrį į ugdytinių socialinius ir emocinius įgūdžius.
- Įvertinti, kaip susijusios įgūdžių skatinimo priemonės su ugdytinių socialiniais ir emociniais įgūdžiais.
- Nustatyti, kurios įgūdžių skatinimo priemonės labiausiai veikia ugdytinių socialinius ir emocinius gebėjimus.

Tyrimo uždaviniai

1. Apibrėžti vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialinius įgūdžius.
2. Palyginti ugdytinių vyrų ir moterų socialinius bei emocinius įgūdžius ir nustatyti, ar įgūdžiai yra vienodai skatinami tarp vyrų ir moterų.
3. Palyginti vyrų ir moterų soc. darbuotojų požiūrį į jų ugdytinių atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją.
4. Nustatyti ryšį tarp soc. darbuotojų amžiaus, darbo patirties ir jų požiūrio į ugdytinių atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją.
5. Nustatyti ryšį tarp ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių ir jų lavinimo būdų vertinimų.
6. Įvertinti, kokį poveikį ugdytinių socialiniams ir emociniams įgūdžiams turi skirtingi įgūdžių lavinimo būdai.

Darbo naujumas. Darbe analizuojama socialinių ir emocinių įgūdžių skatinimo problematika vaikų globos namuose. Įvertinama, kurie veiksniai turi didžiausią poveikį ugdytinių socialiniams įgūdžiams.

Darbo struktūra. Darbą sudaro teorinė dalis, tyrimo metodika ir tyrimas (metodikos praktinis realizavimas).

1. BENDRIEJI TEORINIAI SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ ASPEKTAI

1.1. Socialiniai įgūdžiai ir jų reikšmė socializacijos ir integracijos į visuomenę procese

Socialinių įgūdžių aiškinimai laisvi, neturintys griežtos klasifikacijos, todėl sudėtinga pateikti vieną socialinių įgūdžių sąvoką. Socialiniai įgūdžiai susiję su socialumo ir socializacijos apibrėžtimis. Labai dažnai socialiniai įgūdžiai traktuojami gana plačiai – jie vadinami *bendraisiais* ir / arba *gyvenimo* įgūdžiais (Viščiūnienė, 2011), nes žmogaus socialumas glaudžiai susijęs su jo savastimi ir pamatiniais egzistenciniais dalykais. Kalbėdami apie socialinius įgūdžius, daugelis mokslininkų mini pačius įvairiausius žmogaus įgūdžius – bendravimo, savarankiškumo, savojo „aš“ ir tapatybės pasaulyje suvokimo, santykių kūrimo ir gebėjimo save įtvirtinti profesine prasme. Apibendrintai galima sakyti, kad visos mūsų gyvenimo sritys susijusios su socialiniais įgūdžiais, kurie kiekvienoje iš jų atlieka esminį vaidmenį kuriant ir plėtojant savo būtį.

Socialinius įgūdžius galima apibūdinti kaip esminius žmogaus socializacijos procese. D. Antinienė (2012) socialinius įgūdžius vadina socialine kompetencija. Socialinė kompetencija apibūdinama kaip socialiniai įgūdžiai ir gebėjimai, įgalinantys žmogų sėkmingai dalyvauti socializacijos procese. Socializacija - tai žmogaus tapimo procesas, kuris prasideda nuo kūdikystės ir tęsiasi visą gyvenimą. Socializaciją galima suprasti plačiąja ir siaurąja prasme. Plačiąja prasme socializacija suvoktina kaip nuolatinis žmogaus tobulėjimas sąveikaujant su aplinka, siaurąja - kaip socialinės patirties tikslingas perėmimas ugdantis pagal atitinkamus socialinius modelius (Juodraitis, 2003). Aiškinant socializaciją, išsiskiria du požiūriai: vienas teigia, kad socializacija yra žmogaus prigimties dalis, kurią turi realizuoti žmogus siekdamas pilnaverčio gyvenimo, kitas požiūris sako, kad socializacija, jos normos, vertybės, modeliai yra sukurti kultūros ir skiriasi įvairiose visuomenėse (Dumbliauskas, 1999). Biologinis požiūris į socializaciją teigia, kad socializacijos procesą lemia genetika, refleksai ir instinktai, kultūrinis tikina, kad individas socializuojasi kaip konkrečios visuomenės narys perimdamas jos kultūrą. Socialinio gyvenimo šaltiniais gali būti laikomi kalba, įgūdžiai, elgesio taisyklės, siekiai, vaidmenys ir padėty (Dumbliauskas, 1999). Socialiniai įgūdžiai – tai tarsi įvairių žmogaus gebėjimų ir savybių apykaita, įtraukianti jį į socializacijos ir tapimo savimi procesą bei lemianti jo sėkmingumą.

Ž. Grinkevičiūtė, R. Vyšniauskaitė-Rimkienė (2014) nurodo daugybę socialinių įgūdžių lavinimo pasekmių: tai padėjimas tobulėti asmenybei, bendravimo problemų prevencija, teigiamas savigarbos pokytis, veiksmingas bendravimas ir bendradarbiavimas, sėkminga

asmenybės raida, geresni mokymosi rezultatai, glaudesnis bendravimas su artimos aplinkos asmenimis ir mokytojais, draugystės su bendraamžiais.

Socialinius įgūdžius ir gebėjimus vaikai gauna iš įvairių šaltinių: tėvų, mokyklos, mokytojų, draugų, žiniasklaidos ir pan. Jie moko vaiką prisiimti įvairius socialinius vaidmenis ir taip tapti pilnaverčiu visuomenės nariu (Kvieskienė, 2007).

V. Gudžinskienė, Ž. Barkauskaitė-Lukšienė (2013) aiškindamos socialinių įgūdžių sąvoką akcentuoja žmogaus gebėjimą bendrauti ir megzti santykius. Socialiniai ryšiai lemia, kaip žmonės gyvena ir kaip vertina savo patirtį (Varnelienė, 2007), tai dvipusis procesas: viena vertus, gebėjimas megzti socialinius ryšius svarbus kaip savęs įtvirtinimas socialine prasme, kita vertus, „kitas“ mums padeda geriau apsibrėžti ir identifikuoti save pačius.

N. Remeikienė (2010) socialinius įgūdžius traktuoja kaip adekvatų socialinį elgesį: anot šios autorės, socialiniai įgūdžiai yra „gebėjimas adaptyviai ir adekvačiai elgtis“. Aptardama socialinių įgūdžių sampratą įvairių mokslininkų darbuose, ji pabrėžia tokius socialinių įgūdžių aiškinimo aspektus: gebėjimas užmegzti ryšius ir sąveikauti socialiai priimtinais būdais (Combs, Slaby, 1997), gebėjimas tinkamai (nepažeidžiant socialinių normų, vertybių) sąveikauti su žmonėmis (Segrin, 2000), socialinio elgesio formos, kuriomis siekiama geresnių tarpusavio santykių ir produktyvaus komunikavimo (Šimelionienė, 1996), adaptyvus elgesys (Argyle, 1981).

G. Linkaitytė, J. Daukšytė (2009) socialinius įgūdžius priskiria prie svarbiausių žmogaus įgūdžių šalia asmeninių gebėjimų, komunikacinių gebėjimų, kritinio mąstymo bei problemų sprendimo gebėjimų, darbinių ir veiklos gebėjimų. Socialiniai įgūdžiai įgalina žmogų sąveikauti su aplinka ir daro jo gyvenimą brandų, pilnavertį. Tai adaptyvus ir adekvatus asmens elgesys kuriant tarpasmeninius santykius socialiniame kontekste ir atitinkant aplinkos reikalavimus bei gebant susitvarkyti su kasdienybe.

V. Gudžinskienės, Ž. Barkauskaitės-Lukšienės (2013) manymu, socialiniai įgūdžiai padeda kritiškai pasirinkti gyvenimo būdą, atsispirti neigiamam išorinės aplinkos poveikiui, konstruktyviai spręsti konfliktus ir išvengti deviacijos apraiškų individo elgesyje.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad socialiniai įgūdžiai įgalina žmogų mokytis ir dirbti, intelektualiai pažinti aplinką (Subačienė, 2010).

Mokslininkai kalba apie tai, kad socialiniai įgūdžiai susiformuoja tenkinant socialinės patirties įvairumo poreikius ir pradeda formuotis vos gimus kūdikiui, kuomet ima sklaidytis emocinė patirtis (Eidokaitienė, 2012), todėl socialinių įgūdžių ugdymas prasideda vos žmogui gimus ir tęsiasi visą gyvenimą.

Anot V. Gudžinskienės, Ž. Barkauskaitės-Lukšienės (2013), socialiniai įgūdžiai grupuojami į *esminius socialinius įgūdžius*, stiprinančius bendrąją žmogaus gerovę, ir *situacinius*

socialinius įgūdžius, kurių pareikalauja iškilusi situacija (pavyzdžiui, pasipriešinimas bendraamžių agresijai).

R. Raudeliūnaitė, R. Paugozina (2009) socialinius įgūdžius suskirsto pagal tris pagrindines bendravimo funkcijas - percepcinę (susijusią su socialine sąveika ir jį įvertinimu), komunikacinę (keitimasis informacija naudojant verbalinę ir neverbalinę kalbą), interakcinę (tarpusavio sąveika, empatija, konfliktų sprendimo, savireguliacijos įgūdžiai). Tai *percepciniai, komunikaciniai ir interakciniai įgūdžiai*, kitaip dar apibūdinami kaip bendravimo, veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžiai, apie kuriuos kalba daugybė psichologijos, pedagogikos, sociologijos mokslininkų (Andrejeva, 1997; Suslavičius, 1998; Želvys, 1995; Aukštikalnytė, 2000; Rean, Kolominski, 2000 ir kt.). Percepciniais įgūdžiais laikomi bendravimo situacijos įvertinimo įgūdžiai, kurie padeda bendraujančių asmenų emocinės būsenos, elgesio, bendravimo situacijos supratimui. Komunikaciniai įgūdžiai yra kontakto užmezgimo ir palaikymo įgūdžiai, šių įgūdžių pagrindas – noras ir iniciatyva užmegzti bei palaikyti kontaktą. Interakcijos įgūdžiai pasireiškia bendraujančiųjų poveikiu vienas kitam ir siekiu sukurti konstruktyvią tarpusavio sąveiką. Empatija yra visų šių įgūdžių pagrindas, nes bet kokie ryšiai pradami gebant įsijausti į kito žmogaus situaciją.

M. Teresevičienė, G. Gedvilienė (1999) išskiria dar vieną socialinių įgūdžių grupę – *veiklos ir bendradarbiavimo*. Šioje grupėje įvardijami tokie įgūdžiai: veiklos planavimo, organizavimo ir vertinimo, gebėjimo kryptingai sutelkti jėgas ir siekti tikslo, susikalbėjimo su kitais asmenimis ir dalijimosi savo patirtimi, gebėjimu reikšti nuomonę, domėtis kitais ir pan.

I. Batalovienė (2010) socialinius įgūdžius skirsto į keturias grupes: *santykio su savimi, santykio su kitais, veiklos ir bendradarbiavimo, doroviniai socialiniai įgūdžiai*. Pirmoji grupė liudija apie įsisažmonintą taip vadinamąjį „aš“ vaizdą – tai savęs pažinimas, gebėjimas save kontroliuoti ir tinkamai reikšti jausmus, mintis, įvertinti save supamos aplinkos kontekste, pozityvumas. Ši grupė laikoma socialinių įgūdžių pagrindu. Santykio su kitais įgūdžiai nusako asmens gebėjimą išlaikyti harmoniją kuriant tarpusavio santykius pusiausvyroje tarp „aš“ ir kito. Trečioji, veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžių grupė yra panaši į įvardytą R. Raudeliūnaitės, R. Paugozinos (2009) - ji nusako intelektinius ir veiklos įgūdžius bei visa, kas į juos įeina. Paskutinė, dorovinių socialinių įgūdžių grupė išreiškia vertybinį asmens pamatą ir savybes, svarbias sėkmingam socialiniam bendradarbiavimui - atsakingumą, atvirumą, atlaidumą ir pan.

Socialinių įgūdžių reikmę žmogui galima apibendrinti remiantis psichoanalitike A. Miller (2014), kuri tyrinėjo „tamsiąsias“ žymių asmenybių biografijos puses. A. Miller žodžiais tariant, didelė agresija, abejingumu kitiems ir vidiniu uždaru pasižymintys žmonės „visa, kas gyva, rauna su šaknimis“ (Miller, 2014, p. 98-99). Gyvenimo baimė pasireiškia, kaip pasakytų Z. Freudas, „thanatos“, arba mirties, instinkto dominavimu (Miller, 2014). Užslopintas itin aukštas

agresijos lygis kitų atžvilgiu transformuojasi į visa tai, kas žmogų veda į destrukciją, todėl galima sakyti, kad pagrindinis socialinis tokių žmonių lūkestis yra atstatyti vidinį integralumą ir pasikartojantį griaunančių patirčių ratą.

Verta atskirai aptarti dar vieną socialinių įgūdžių aspektą – socialiniai įgūdžiai įgalina žmogų tapti integralia visuomenės funkcionavimo dalimi ir išvengti socialinio konflikto, kuris dažnai aiškinamas kaip visuomenės atskirtis ir deviacija. A. V. Matulionio (2001) teigimu, deviacija yra tam tikras socialinis elgesys, kuris skiriasi nuo priimto visuomenėje ar priimto visuomeninėse situacijose elgesio (Matulionis, 2001). Asmenys, kuriems būdingas nuolatinis deviacinis elgesys, vadinami asmenimis, turinčiais *deviacinę karjerą*. Tai reiškia, kad asmuo deviacinį elgesį įtvirtina kaip normą, pavyzdžiui, tapdamas nuolatinu nusikaltėliu ar priklausomybes turinčiu asmeniu, kuris vis kartoja tą patį elgesio būdą ir nepriima teikiamos pagalbos, o „kadangi visuomenė tai supranta, iš kalėjimo išėjęs kalinys yra atstumiamas visuomenės ir taip patiria *socialinę atskirtį*, skatinančią dar labiau tapatintis su visuomenėje nepriimtiniu ir jos saugumui pavojų keliančiu deviaciniu elgesiu.“ (Matulionis, 2002, p. 11). Toks žmogus visuomenės marginalizuojamas ir pats prisiima marginalumo kultūrą. Ši kultūra reiškia, kad asmuo suvokia save kaip nepriklausantį socialiniam dariniui ir susitapatinusį su antivisuomeniška laikysena, sąmoningu visuomeninių vertybių ir normų laužymu. A. Valackienė (2005) išvardija šiuos tipinius marginalus: čigonai, nusikaltėliai, kaliniai, alkoholikai, narkomanai, savižudžiai, sergantieji AIDS, „gatvės žmonės“, prostitutės, seksualinės mažumos, benamiai, elgetos, valkatos bedarbiai ir pan. Šie pavojai ženklina deviacine karjera pasižyminčių žmonių socialumo trūkumą, „mat tapatumas suvokiamas kaip tam tikro elemento santykis su kitu“ (Misiūnas, 2013, p. 11).

Socialinę marginalinių grupių izoliaciją skatina ir neigiamas didžiosios visuomenės dalies požiūris į jas, o jam pasireiškiant šios visuomenės grupės tampa dar labiau pažeidžiamos ir sunkiai prisitaikančios prie sociumo. Taip gimsta socialinė grupių atskirtis: marginalinės grupės dėl socialumo trūkumo suvokia savo nepritapimą visuomenėje ir sąmoningai nuo jos dar labiau atsiriboja, o amorali, antivisuomeniška veikla atliekama kaip „kerštas“, tuo tarpu visuomenė, matydama, kad kai kurios grupės nepaklūsta joje vyraujantiems elgesio mechanizmams, jas dar labiau atstumia. A. V. Matulionio (2001) pastebėjimu, kuo didesnė socialinė atskirtis, tuo stipresnė visuomenė.

Apibendrintai galima teigti, kad socialiniai įgūdžiai – tai įgūdžiai, lemiantys žmogaus socialumo laipsnį. Jie padeda integruotis į visuomenę ir jos kultūrą, surasti save darbo rinkoje, sukurti santykius su supančiu sociumu ir artimaisiais žmonėmis, apsibrėžti savo identitetą. Socialiniai įgūdžiai susiję su žmogaus pažintiniais ir intelektualiais gebėjimais bei jo orumo jausmu ir saviverte. Jie labai svarbūs socializacijos procese, kuris vyksta visą gyvenimą. Įgūdžiai

internalizuojasi žmogui vos gimus, tad galima teigti, jog socialiniai įgūdžiai – nuolat besikurianti žmogaus tapatybės dalis, susijusi su daugeliu gelminių gyvenimo aspektų.

1.2. Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialiniai įgūdžiai

Mokslininkai išskiria pirminę ir antrinę socializaciją. Pirminė socializacija suvokiama kaip pagrindinių nuostatų perėmimo etapas ir siejama su vaikyste, antrinė socializacija siejama su laikotarpiu, kuomet į žmogaus socialinius procesus įsitraukia įvairios socialinės grupės, kaip antai mokykla, žiniasklaida, bendruomenė ir pan. (Kvieskienė, 2003). Dauguma autorių antrinės socializacijos pradžia laiko paauglystę (Kvieskienė, 2003). Antrinės socializacijos metu įvairiuose socialiniuose kontekstuose sutikti žmonės ir įgytos patirtys vis ko nors moko, toliau formuoja asmens socialinius įgūdžius.

Reikia pastebėti, kad antrinė socializacija gali būti ir neigiama. Neigiama socializacija aiškinama kaip žmogaus tapatinimasis su negatyviais, antivertybiniais socialiniais modeliais. Paauglystė - laikotarpis, kuomet svarbiausi asmens socialiniai įgūdžiai jau būna susiformavę, nes pirminės socializacijos etapas jau praeitas (Vaidachovičienė, 2005). Asocialiose ar socialinės rizikos šeimose gimę ir augę vaikai yra perėmę ten vyravusius elgesio modelius ir kultūrą. „Patirti neigiami išgyvenimai ateityje nulemia nuolatinės grėsmės baimę bei skatina agresyvių gynybinių veiksmų taikymą“, - pastebi R. Bubnys, R. Jasevičienė (2013). Kadangi tokios šeimos pasižymi itin destruktivia tarpusavio santykių situacija, daugelis iš biologinių tėvų perimtų modelių yra neteisingi ir žalingi vėlesniam asmens gyvenimui. Juos galima apibūdinti kaip *negatyviąją socializaciją* (Leliūgienė, 2002). Vaikų globos namuose augantys paaugliai – vaikai, stipriai išgyvenantys neigiamas antrinės socializacijos pasekmes. Svarbu apžvelgti, kas būdinga šiam vaikų globos namų auklėtinių laikotarpiui, kokie socialiniai įgūdžiai ir jų reikmės išskiriamos kaip svarbiausios, aktualiausios šiems vaikams.

Kalbėdami apie vaikų globos namuose augančių vaikų socialinius įgūdžius ir socialines patirtis, mokslininkai neskirsto jų į vaikų ir paauglių socialines kompetencijas. Paprastai apibendrintais bruožais aptariamos būdingiausios visų vaikų globos namų augintinių ypatybės. Charakterizuodami apibendrintai nesuklysimė - daugelį šių vaikų sieja panaši emocinė ir socialinė patirtis, o šį panašumą dar lemia ir globos institucijos specifika. Tačiau reikia pabrėžti, kad paauglystės laikotarpis, nors ir komplikotas, kartu yra imlesnis įvairių socialinių normų ir modelių perėmimui – paaugliams būdinga ieškoti nepriklausomybės ir savo tapatumo, o tuo metu „sąveikaujant su socialine aplinka formuojasi savęs suvokimas ir vertinimas“ (Ramanauskienė, Valantinas, Endriulaitienė, 2004). Kitaip tariant, paauglystėje asmuo būna emociškai imlus.

Apžvelgiant vaikų globos namuose augančių vaikų ir paauglių socialinius įgūdžius, pasakytina, kad mokslininkai labiau akcentuoja tai, ko šiems paaugliams stinga sąveikaujant socialiniuose kontekstuose, o ne tai, kas jau turima. Kita vertus, šis požiūris visiškai suprantamas – daugelis vaikų globos institucijoje augančių vaikų ir paauglių dėl savo patirties specifikos ir išgyventų traumų neturi esminių socialinių įgūdžių ir ypatumų arba jie labai paviršutiniški.

Daugelis autorių kalba apie nepakankamą socialinę vaikų globos namų globotinių brandą, ypač išryškėjančią paauglystės laikotarpiu. Apibendrintai galima sakyti, kad vaikų globos namų auklėtiniai išsiskiria socialinio adaptyvumo ir psichologinio brandumo stoka. Daugelis Lietuvos ir užsienio mokslininkų (Samašonok, Gudonis, Žukauskienė, 2005; Samašonok, Žukauskienė, 2004; Žukauskienė, Leiputė, 2002; Dodge, Pettit, McClaskey, Brown, 1986) teigia, kad vaikų globos namuose gyvenantys paaugliai pasižymi šiomis ypatybėmis: socialumo, socialinės elgsenos įgūdžių nebuvimu, empatijos ir emocinio išsivystymo, pažintinio imlumo, aktyvumo trūkumu, disfunkcinių elgesio modelių taikymu įvairiose gyvenimo situacijose ir santykiuose su kitais, neadekvačiu savęs ir kitų vertinimu, santykių vengimu, žemu socialinio ir psichologinio adaptyvumo laipsniu, ir pan. Kiekvienas asmuo nori būti mylimas, gerbiamas, priimtas, tačiau ne kiekvienas dėl susiklosčiusių gyvenimo aplinkybių yra įsisąmoninęs savo poreikius.

E. Kvietkutė (2013), aptardama vaikų globos namuose augančių paauglių socializacijos ypatumus, pabrėžia, kad jau paties atskyrimo nuo tėvų faktas stipriai apunkina paauglio socializaciją. Ji akcentuoja, kad tokie vaikai yra irzlesni nei bendraamžiai ir uždaro būdo, tad vaikų globos namuose turi būti sudarytos ypač tinkamos paauglių socializacijos sąlygos ir galimybės: „Svarbu, kad tokioje situacijoje globos namų auklėtiniai galėtų patirti visavertę socializacijos procesą, realizuoti savo poreikius bendravimui, pripažinimui.“ (Kvietkutė, 2013, 27) Akivaizdu, kad sunki vaikystėje išgyventa emocinė patirtis lemia ir ženklų socialinių įgūdžių stoką, empatijos jausmo trūkumą.

Išsamiai vaikų globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių socialinius ypatumus tyrė mokslininkė K. Samošonok (2009). Ji pateikia 3 veiksnius, lemiančius paauglių nepakankamus socialinius įgūdžius: *nepalankios ugdymosi sąlygos šeimoje, neigiamas bendraamžių grupės poveikis ir globos namuose funkcionuojantys veiksniai*. Nepalankias ugdymosi sąlygas šeimoje mokslininkė aiškina akcentuodama psichodinaminių, socialinio išmokymo ir humanistinių teorijų kryptis, kurios tvirtina, kad išmokti atitinkamų socialinių įgūdžių šeimoje sutrukdė auklėjimo šeimoje struktūros nebuvimas, bendras emocinis šeimos narių tarpusavio atitrūkimas, netinkamo tėvų elgsenos stebėjimas, fundamentalių poreikių nepatenkinimas. Įdomu tai, kad K. Samošonok (2009) pastebi, jog bendraamžių grupė susidarius tam palankioms sąlygoms gali kompensuoti emocinio ryšio su tėvais trūkumą (Samošonok K., 2009), tačiau, kalbant apie vaikų globos namų paauglius, dažniausiai taip nenutinka. Atlikti moksliniai tyrimai rodo, kad nedarniose šeimose

augę vaikai pasižymi menkais socialinio bendravimo įgūdžiais, agresyvaus elgesio vietoje socialinės kompetencijos taikymu, psichologiniu pažeidžiamumu, nepastovumu, klaidinga prosocialių sąveikų interpretacija, tad santykių su bendraamžiais problemos tik pagilina socialinių įgūdžių trūkumą. Be to, Samošonok (2013) teigia, kad vaikų globos namuose augantys vaikai pasižymi menka motyvacija kurti savarankišką gyvenimą. Atsižvelgiant į specifinį santykį su tėvais, galima sakyti, kad vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichikoje yra susiformavęs tam tikras emocinis vakuumas, todėl kalbėti apie šių paauglių socialinius įgūdžius reikia iš „emocinio išeities taško“. Socialiniai įgūdžiai apskritai glaudžiai susiję su emociniais įgūdžiais ir vienas kitą atliepia, todėl tam tikra prasme galime vartoti socialinių emocinių įgūdžių sąvoką.

R. Raudeliūnaitės, R. Paigozinos (2009) atliktas tyrimas parodė, kad vaikų globos namuose augančių vaikų percepciniai, komunikaciniai, interakciniai, veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžiai nėra aukšto lygio. Žemiausias yra percepcinių įgūdžių lygis, o tai rodo, kad vaikų globos namuose augantiems vaikams ypač sunku suprasti emocinę kitų žmonių būseną ir jausmus. Tyrimas atskleidė, kad pusė tirtų vaikų patiria daug sunkumų užmegzdami kontaktą su kitais žmonėmis ir bendraudami, jiems retai pavyksta mandagiai susipažinti, valdyti savo kalbėjimo manieras ir tembrą, įtraukti į pokalbį kitą asmenį. Tai irgi lemia atitinkamų emocinių įgūdžių stoką.

K. Samošonok, R. Žukauskienė (2004) išanalizavo, kad vaikų globos namuose gyvenantys paaugliai pasižymi dėmesio sutelkimo mokymosi ir bendravimo metu sunkumais, agresyviu delinkventiniu elgesiu sąveikaujant su aplinka ir kitais žmonėmis, socialinių ryšių vengimu. Šios problemos daug stipriau pasireiškia vaikų globos namuose gyvenantiems paaugliams nei augantiems pilnose šeimose.

R. Zubnys, Z. Jacevičienė (2013) nustatė vaikų globos namuose gyvenančių paauglių koreliacinį ryšį tarp pasitikėjimo savimi ir bendravimo su bendraamžiais: kuo šie paaugliai labiau pasitiki savimi, tuo sėkmingiau sekasi kurti tarpusavio santykius, ir atvirkščiai – mažesnis pasitikėjimas savimi lemia socialinės adaptacijos problemas. Pasitikėjimo savimi lygis lemia ir tarpasmeninių santykių problemų sprendimų konstruktyvumą (Zubnys, Jacevičienė, 2013). Autoriai taip pat išsiaiškino, kad vaikų globos namuose gyvenantys vyresnio amžiaus paaugliai neturi santykių aiškinimosi gebėjimų, todėl pasišalina ir patiria bendravimo sunkumų, tuo tarpu jaunesni dažniau linkę santykius išsiaiškinti.

Daugiausiai vykdyta vaikų globos namuose augančių vaikų agresija, kuri taip pat susijusi su socialinės elgsenos įgūdžių stoka gvildenančių tyrimų. J. Kovalenkovičienės, I. Leliūgienės (2005) teigimu, vaikų globos namų globotiniai neturi socialinio gebėjimo nekonfliktiškai funkcionuoti visuomenėje, o tai jiems išėjusiems iš globos namų, trukdo integruotis į naują

aplinką. Daugeliu atvejų į vaikų globos namus patenkama iš deviacinių, marginalinių visuomenės grupių. Tą rodo paėmimo iš biologinės šeimos priežastys, kaip antai: asocialios šeimos, šeimose išgyvenamas smurtas, nuo svaiginamųjų medžiagų priklausomi tėvai, valkatavimas, savanoriškas vaikų atsisakymas, nesirūpinimas vaiku ir nepriežiūra (Samošonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006).

Socialinių įgūdžių kūrimo, plėtojimo procesui kliudo ir atsiskyrimas nuo biologinės šeimos – tyrimų rezultatai atskleidė, kad gyvenimas atskirai nuo tėvų skatina socialiai nepriimtino elgesio stiprėjimą ir stabdo socialinių įgūdžių formavimosi procesą (Samošonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006). Psichologai mano, kad agresyvus vaikų globos namų institucijose gyvenančių vaikų ir paauglių elgesys atsiranda dėl dviejų priežasčių - biologinėje šeimoje patirtos traumos ir socialinių įgūdžių stokos. Tai labiau apsunkina tinkamo elgesio ugdymosi procesą. Agresijos priežastys gali būti šių vaikų nesugebėjimas laikytis taisyklių, susitapatinimas su prosocialaus elgesio pavyzdžiais, kuriuos matė namuose, vienišumas, uždarumas, atsiribojimas nuo artimesnių santykių, didelės bendravimo problemos, sunkus sutarimas su žmonėmis (Samošonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006).

Konstruktyviems paauglių socialiniams įgūdžiams kurtis nepadedą ir institucijos aplinka: čia funkcionuojančius veiksnius K. Samošonok (2009) apibūdina kaip „uždaro tipo“ įstaigą, nesuteikiančią ne tik socialinių, bet ir buitinių sąlygų, kurios padėtų vaikams vėliau integruotis į visuomenę, taip pat kaip įstaigą, kurioje vyrauja dehumanizuojantys ir „mechanizuotas taisyklės“ diktuojantys auklėjimo modeliai. Be to, vaikų globos namuose socialiniai vaikų įgūdžiai ugdomi vedant pokalbius, praktikuojant suaugusiųjų pavyzdžio demonstravimą ir skatinant savarankišką socialinių problemų sprendimą, tačiau ši veikla, anot pastarosios mokslininkės, nepastovi ir dažnai formali. Pagal K. Samošonok (2013), vaikų globos namuose pasigendama efektyvios ugdymo sistemos, tinkamos edukacinės ir psichosocialinės aplinkos kūrimo, padedančio rengti auklėtinius savarankiškam gyvenimui, todėl daugelis jų instituciją palieka su ryškiu socialinių įgūdžių trūkumu, o toks gyvenimas yra „pasmerktas sunkumams“ (Samošonok K, 2013). Atlikti tyrimai rodo, kad į vaikų globos namų instituciją patekę vaikai ir paaugliai tik dar labiau įtvirtina iš biologinių šeimų atsineštus negatyviosios socializacijos modelius (Samošonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006). Išsiugdyti socialiniams įgūdžiams trukdo vaikų globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiškumo ribojimas, kuris sukuria taip vadinamąjį „šiltnamio efektą“, praktinių įgūdžių puoselėjimo stoka (Samošonok, 2007).

Įsisamonintas arba ne noras įgyti kokį nors socialinį įgūdį, leidžiantį geriau orientuotis socialinėje aplinkoje ir integruotis į ją, gali būti vadinamas socialiniu lūkesčiu. Vaikų globos namuose augančių paauglių socialinius gvildenančių tyrimų nėra atlikta, tačiau apie juos galima spręsti iš įvairių mokslininkų minčių. J. Vaitkevičius (1995) teigia, kad socialiniai vaiko

lūkesčiai - tai poreikis kryptingai lavinti individualias socialines, intelektualines ir praktinių gebėjimų galias, pagal K. Samošonok (2013), socialinis lūkestis būtų sąveikaujant su aplinka kylančių sunkumų įveikimas, anot A. Juodaitytės (2002), - tai galimybė socialiai sąveikaujant pajusti savo reikšmingumą, kuris teigiamai veikia pasitikėjimą savimi. Apibendrintai galima sakyti, jog vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialiniai lūkesčiai yra nesąmoningas siekis, viltis įgyti sveikam, harmoningam gyvenimui reikalingas socialines kompetencijas.

Vaikų globos namuose augantys vaikai ir paaugliai pasižymi panašia socialine, kultūrine patirtimi ir daugelio socialinių įgūdžių stoka. Šie vaikai nemoka konstruktyviai spręsti tarpasmeninių santykių problemų, laužo visuotinai priimtas taisykles ir normas. Jiems būdinga menka savigarba, agresija, nepasitikėjimas išoriniu pasauliu, socialinio identiteto skurdumas. Norint užkirsti kelią negatyviosios socializacijos pasekmėms kaip antai deviacijos atvejams, patekimui į visuomenės užribį, būtina mokyti racionalių elgesio ir bendravimo būdų. Kitas klausimas, kiek šiuos vaikus jų galima išmokyti – juk jie turi gana neigiamą socialinę patirtį. Labai svarbu, kad šie vaikai matytų tinkamą pavyzdį, kaip elgiamasi, bendraujama: jeigu vaikai mato, kad auklėtojai su jais elgiasi grubiai, tai vargu, ar bus išmokyta socialinių įgūdžių. Atėję iš ydingo socialinių patirčių rato, vaikai turi gebėti jį nutraukti, ir tai įmanoma tik su auklėtojų ir kitų darbuotojų pagalba.

2. SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ LAVINIMO GALIMYBĖS VAIKŲ GLOBOS INSTITUCIJOJE

2.1. Socialinių įgūdžių formavimo vaikų globos institucijoje galimybės

Išanalizavus vaikų globos namuose augančių paauglių turimus ir trūkstamus socialinius įgūdžius, darosi aišku, kad iki šiol vyravusi vaiko globos sistema neatliepia daugelio auklėtinių poreikių, neatlieka dalies savo funkcijų. Būtinai sisteminiai pokyčiai ir reformos bei socialinių darbuotojų atidesnis dėmesys. Tai galėtų lanksčiau prisidėti prie vaikų globos institucijos auklėtinių socialinės gerovės kūrimo.

Socialinė paslauga vaikų globos namuose priskiriama prie specialiųjų socialinių paslaugų rūšies. L. Žalimienė (2007) aprašydama socialinės globos normų vaikams turinio aspektus pabrėžė, kad socialinės paslaugos vaikų globos namuose augantiems vaikams turi būti teikiamos kokybiškai. Šis principas reiškia tikslingą dėmesio orientavimą į pagrindinių globotinių problemų sprendimą.

V. Čepukienė, R. Pakrošnis (2008) pabrėžia, kad viena pagrindinių problemų, su kuria susiduria globos namų ugdymo sistema, yra saugumo neužtikrinimas. Jų požiūriu, šis aspektas sudaro sąlygas dezadaptyviam paauglių elgesiui ir kelia psichologinio bei socialinio funkcionavimo komplikacijas (konfliktus su suaugusiais, prisitaikymo sunkumus mokykloje, socialinį nusišalinimą).

Vaikų globos namų institucijos vaidmenį vaiko socializacijos procese aptaria ir R. Pabedinskienė (2004). Jos manymu, atsižvelgiant į tai, kad vaikų globos namų institucijos siekis yra socialinė vaiko apsauga, vaikų globos namai pirmiausia užtikrinti pedagoginį vaiko ugdymo procesą, kuris visada yra lyg konkretus, gyvas vaiko ir darbuotojų pokalbis. Teisine ir ekonomine prasme, vaikų globos namų įstaiga organizuojama ir finansuojama taip, kad ji kuo maksimaliau patenkintų socialinius vaiko įgūdžius taip suteikdama ir bendrąją naudą visuomenei.

Z. Jasevičienė (2011) pateikia vaikų globos institucijoje augančių paauglių socialinės situacijos lentelę, kuri nurodo socialinio paauglių ruošimo gaires, akcentuodama pagrindines gyvenimiškų įgūdžių ugdymo sritis:

1 lentelė. **Vaikų globos namuose augančių paauglių gyvenimiškų įgūdžių socialinė situacija**

Bendravimo patirtis šeimoje	Bendravimo patirtis globos įstaigoje
Šeima garantuoja šiltus emocinius ryšius, saugumo jausmą, pagarbų požiūrį į kitus žmones.	Įstaigoje vaikas neturi žmogaus, prie kurio galėtų prisirišti, todėl prarandamas saugumo, pasitikėjimo savimi jausmas.
Socialinis ir emocinis ryšys pilnavertis.	Auklėtiniai ir auklėtojai nesusiję emociniais ryšiais, santykiškai paviršutiniški.
Tėvų buvimas šalia vaiko.	Tėvų auklėjimo pakeitimas institucine įstaiga.
Bendravimas natūralus, kryptingas, siekiant perduoti socialinę patirtį ir dorovines nuostatas, pilnaverčių tarpusavio santykių modelį.	Nepakankamai suformuojami bendravimo ir pilnaverčių ryšių su kitais žmonėmis įgūdžiai.
Ekonominis - ūkinis aspektas šeimoje	Ekonominis - ūkinis aspektas globos institucijoje
Šeimos nariai yra pasiskirstę tam tikromis pareigomis, įtraukti į ūkinę veiklą.	Globos įstaigų auklėtiniai nepakankamai įtraukti į ūkinę veiklą: rūbų, avalynės priežiūrą, maisto pirkimą ir gaminimą.
Vaikai kartu su tėvais lankosi parduotuvėse, turi galimybę stebėti šeimos biudžeto skirstymą ir planavimą.	Nėra mokomi tikslingai paskirstyti biudžeto.
Reali buitė.	Valstybė aprūpina maistu, rūbais, gyvenamuoju plotu.
Profesinės karjeros perspektyvos šeimoje	Profesinės karjeros perspektyvos globos namuose
Vaikai dažniau tikisi gerai arba labai gerai išlaikyti egzaminus ir įstoti į aukštąją mokyklą.	Globos namuose augantys vaikai dažniausiai mąsto apie profesinę mokyklą, kurią baigę greičiau pradėtų savarankišką gyvenimą.

1 lentelė vaizduoja, kaip vaikų globos namų augintinių gyvenimo situacija skiriasi nuo įprastai šeimose augančių vaikų. Galima matyti, kad gyvenimas globos institucijoje sukuria savotišką properšą, kurios dažniausiai neatsiranda gyvenant šeimoje (1 lentelė). Globos institucijoje augantys vaikai savaime atsiduria socialinio disbalanso situacijoje tiek emociškai, tiek ūkiškai, tiek profesinėje prasme, todėl vaikų globos įstaigoje dirbančių ir su ja bendradarbiaujančių specialistų vaidmuo - sudaryti kuo palankesnes emocines, ūkines ir profesines paauglio vystymosi sąlygas bei atsakyti už realų jų įgyvendinimą. Akivaizdu tai, kad vaikų globos institucija niekada nesukurs šeimos aplinkos, tačiau kiek įmanoma labiau ji turi būti nukreipta į dėl biologinės šeimos netekimo atsiradusios properšos užpildymą, nes vaikų globos institucijos uždavinys, kaip pabrėžia R. Pabedinskienė (2004), – prevencinis siekiant apsaugoti socialiai nuskriaustą vaiką.

V. Gudonis (2011, p. 128) atkreipia dėmesį, kad asmenims, dirbantiems su vaikų globos namuose augančiais paaugliais, „dar problemos užuomazgos stadijoje būtinos dezadaptyvaus elgesio prevencijos - formuoti pastarųjų pozityvaus mąstymo ir prosocialaus elgesio stereotipus, kurie pakeistų seniau įgytus socialiai nepriimtinus (ypač jei vaikas neturėjo teigiamo elgesio

modelio pavyzdžio ir teigiamos socialinės patirties), leisti dalyvauti socialiniame gyvenime ir padėti suprasti juos supančią aplinką.“ Autoriaus manymu, globos namų institucijos darbuotojų uždavinys – ne tik rūpintis auklėtiniais, bet ir užtikrinti jų integraciją į visuomenėje vykstančius socialinius procesus.

Pirmiausia aptartinas socialinio darbuotojo vaidmuo. Pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą 2007 m. spalio 11 d. Nr. A1-282 „Lietuvos vaikų globos įstaigų tinklo optimizavimo planas“ buvo numatyta, kad iki 2010 m. vaikų globos įstaigose turi nelikti auklėtojų pareigybės, įvedant vien tik socialinio darbuotojo arba socialinio pedagogo pareigybes. Pati optimizavimo plano idėja nurodo, kad pirmiausia reikia spręsti su vaikais dirbančių darbuotojų kompetencijos, profesinių žinių trūkumo problemą.

Už vaikų socialinių įgūdžių ugdymą, neadaptyvus jų elgesio prevenciją ir intervenciją labiausiai atsakingi socialiniai darbuotojai, dirbantys su vaikais jiems artimoje aplinkoje. Socialinis įgūdis yra intuityvus veiksmas, tačiau norint jį įgyti antrinės socializacijos metu, kuri būdinga paaugliams, būtinas sąmoningumas. Mokslininkų teigimu, socialinis įgūdis įgyjamas artimoje aplinkoje stebint socialinius pavyzdžius ir juos kartojant. Kūdikystėje ir ankstyvoje vaikystėje socializacijos procesas vyksta savaime, o paauglystėje, jei vaikai jau būna įgiję neigiamos socializacijos patirtį, būtinas sąmoningumas (Kuginytė-Arlauskienė, Gegužytė, 2009). Pasak Ž. Grinkevičiūtės, R. Vyšniauskaitės-Rimkienės (2014), svarbiausia yra vaiko intencija tam tikrą elgesį pritaikyti realiose socialinėse situacijose – tik taip bus vystomi ir įgyvendinami socialiniai įgūdžiai. Remiantis tokiu požiūriu, socialinio darbuotojo uždavinys yra suformuoti šią *intenciją*: „Būtina pateikti instrukcijas elgesio generalizacijai (tai socialinio gebėjimo pritaikymas įvairiais gyvenimo atvejais), t. y. paaugliams, kokiomis gyvenimo situacijomis jie galės pritaikyti lavinamą gebėjimą.“ (Grinkevičiūtė, R. Vyšniauskaitė-Rimkienė, 2014, p. 144).

Motyvavus paauglį socialinio įgūdžio įgijimui, galima pereiti prie socialinio įgūdžio ugdymo. Socialiniai įgūdžiai formuojasi palaipsniui kartojant stebimą veiksmą. N. Liobikienė, J. Vyšniauskaitė-Rimkienė nurodo paauglių socialinių įgūdžių lavinimo etapus: *informacijos rinkimas, poveikio įvertinimas, programos diegimas, informacijos analizė ir tikslų numatymas*. Kiti mokslininkai išskiria šiuos teapus: *keičiasi veiksmo atlikimo būdas, pakinta veiksmo kontrolė* (sąmoninga tampa intuityvia), *pakinta pagrindiniai veiksmo reguliavimo būdai* (veiksmas reguliuojamas tikslingiau ir prasmingiau) (Batalovienė, 2010).

Siekiant neigiamos socialinės elgsenos modelius perėmusiems vaikams suteikti pozityvius, gali būti vykdoma taip vadinamoji pozityvioji socializacija. Pozityvioji socializacija - tai konstruktyvių socialinių įgūdžių įsisavinimo procesas, kurio metu žmogus mokosi turimą neigiamą socialinę patirtį paversti teigiama, naujai mokytis būti ir bendrauti su

kitais. Pozityvioji socializacija remiasi prielaida, kad kiekvienas žmogus gali pradėti savikūros procesą ir atstatyti vidinę harmoniją (Kvieskienė, 2005). Pozityvioji socializacija – tai veikslių kompleksas, padedantis žmogui įgyvendinti socialinius lūkesčius: „Pozityvioji socializacija suprantama kaip pozityvių veikslių politika (pozityviosios socializacijos scenarijus), kuria remdamiesi tam tikri asmenys ar jų grupės koreguoja socializacijos subjektų elgseną, siekdami įtvirtinti kultūros pozityviusius komponentus ir sudaryti užkardą visuomenei nepriimtinių šių kultūrų elementų pasekmėms“ (Kvieskienė, 2005, p. 27). G. Kvieskienė (2007) nurodo šias pozityviosios socializacijos prielaidas: *savikūra, saugi socializacija / pilietinis ugdymas, vertybinis pobūdis*. Savikūros procesas reiškia, kad konstruktyvių socialinių įgūdžių įgijimui reikalinga saugi ir emociškai nepažeista aplinka bei ugdomosios pagalbos pobūdį teikiantys suaugusieji. Socializacijos / pilietinio ugdymo sąlyga byloja apie vaikui reikalingą ugdančią ir drąsinančią aplinką, kurioje jis matytų pozityvaus, vertybes rodančio elgesio pavyzdžius. Trečioji sąlyga reiškia, kad vaikas turėdamas vertybėmis grįstus ryšius gali saugiai jaustis, reikšti emocijas, gėdą, pyktį, nerimą, artumą ir pan. Pozityvioji socializacija remiasi pozityviomis, kurios reiškia, kad bet kokia neigiama patirtis gali būti pakeisti tik per teigiamos (drąsinančios, skatinančios) patirties pavyzdį ir atvirkščiai – negatyvas, pavyzdžiui, bausmės, agresija, tik sustiprina vaikų maištą.

Pozityviosios socializacijos pavyzdžiais gali būti tokios priemonės kaip dezadaptivaus elgesio prevencijos, pozityvaus mąstymo formavimas, prosocialaus elgesio stereotipų griovimas, pakeičiant seniau įgytus nepriimtus elgesio modelius teigiamo mąstymo pavyzdžiais (Čepukienė V., 2011).

Renkantis lavinimo metodus rekomenduojama atsižvelgti į vaiko amžių, poreikius, kognityvinę ir emocinę išsivystymą. N. S. Tobleris 2000 m. (cit. pagal Ginkevičiūtė Ž., Vyšniauskaitė Rimkienė J., 2014) atliko 207 prevencinių programų analizę ir nustatė, jog neinteraktyvios, tik žinioms ir informacijai suteikti skirtos, žalingų įpročių prevencinės programos turėjo minimalų poveikį vaikų elgesiui, o interaktyvios programos, kurių metu buvo lavinami socialiniai moksleivių gebėjimai, turėjo didesnę įtaką teigiamam vaikų elgesio formavimuisi.

Ž. Grinkevičiūtė, R. Vyšniauskaitė-Rimkienė (2014) aptaria įvairias prevencines ir intervencines socialinių įgūdžių lavinimo priemones, įvairias elgesio ugdymo ir keitimo metodikas, kurios vis dažniau taikomos ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, vaikų globos įstaigose bei kitose institucijose ir organizacijose. Autorės socialiniams darbuotojams ir kitiems specialistams siūlo kelis socialinių įgūdžių lavinimo etapus: *turimų socialinių įgūdžių įvertinimas ir analizė, socialinių lūkesčių išvėlgimas* (klausimynu, elgesio stebėjimu, interviu, sociometrinė procedūra, vaidmenų žaidimu), *nustatymas dėsningumų tarp situacijos ir padarinių*

įvertinant socialinius lūkesčius, prevencinės socialinių gebėjimų lavinimo programos sukūrimas, susietas su vaiko stiprybėmis kaip sritimis, kuriose jam sekasi, gebėjimų lavinimo metodu sukūrimas remiantis kognityvine ir biheviaristine elgesio teorijomis.

Galima atskirai pakalbėti apie savarankiškumo įgūdžių ugdymo programas. Z. Jasevičienės (2011) tikinimu, savarankiškumas gali būti ugdomas ne tik per darbinę ir laisvalaikio veiklą, bet ir parengiant valstybės koordinuojamus projektus, kurie būtų vykdomi prieš paliekant vaikų globos instituciją. Jaunuoliai taip būtų parengti ne tik savarankiškam pasirūpinimui savimi, bet ir gyvenime nutiksiantiems sunkumams.

Remiantis pozityviosios socializacijos mokslo atstovų (2008) teigimu, mokydamas pozityvios socializacijos proceso, socialinis darbuotojas turėtų atitikti pedagogo vaidmenį, kuris įpareigotų jį tapti valdančiu pozityviosios socializacijos procesą ir bendradarbiaujančiu su kitais komandos nariais bei partneriais (Kvieskienė, Indrašienė, 2008). Socialinis pedagogas turi dirbti ne tik vidiniame vaiko ugdymo procese, bet ir išorėje: „Vadinasi, ugdytojas, siekdamas auklėtinio pozityviosios socializacijos, turi stengtis didinti visuomenės, valstybės ir privačios iniciatyvos įtaką ir šios srities iniciatyvas, siekti vaikų gerovės ir supratimo“ (Kvieskienė, Indrašienė, 2008, p. 22).

Socialinių įgūdžių lavinimui kaip asmenybės socialaus elgesio kūrimosi procesui reikalingas įvairių aspektų kompleksas, sudarytas pagal tam tikrą hierarchinę sistemą, paskirstytus prioritetus. A. Juodraitis (2004) įvardija, kad ugdant socialinį elgesį turi būti atsižvelgiama į biogenetinius, sociogenetinius, psichopedagoginius, psichosocialinius, sociogenetinius, sociokultūrinius veiksnius, be to, ypač reikalinga kreipti dėmesį į šiuos lavinimosi aspektus trukdančius komponentus ir vykdyti jų prevenciją. A. Juodraitis (2004, p. 22) asmens elgesį suvokia kompleksiskai, tad ir jo ugdymas turėtų būti visuminis: anot jo, „elgesys gali būti suprantamas kaip organizuota įnorių, dorinių santykių, poelgių ir kognityvinių procesų sistema“.

Remiantis G. Kvieskiene (2007) pokyčių galima pasiekti tik dirbant skirtingų specialistų komandai. Pagal šią autorę (2007, p. 8), šiandien, postmodernizmo laikais, išgyvename laikotarpį, „kuomet didėjantis gyvenimo tempas reikalauja veiklos kokybės, galimos pasiekti tik bendradarbiaujant su kitais profesionalais, t.y. su profesionalų komanda ir socialiniais partneriais, kurdami socialinės partnerystės tinklus“. Egzistuoja daugybė metodikų, kaip įvairiems specialistams sąveikauti tarpusavyje vaikų ugdymo ir socialinio darbo procese tiek instituciniu, tiek tarpasmeniniu lygmeniu. Tam reikalingi derybiniai, vadybiniai, lyderiavimo gebėjimai. Specialistų komandos kompetencija ir socialinė partnerystė užtikrina institucijos veiklos kokybę. Padėti vaikų globos namų auklėtinių socializacijos procesui – tai padėti valstybės, visuomenės socialinei ir ekonominei gerovei: nors šiandien daugelis Lietuvos politikų

vis dar laikosi požiūrio, kad ekonomika sukuria visuomenės gerovę, o ne atvirkščiai, mokslininkai jau seniai įrodė, kad socialinis kontekstas yra ekonomikos veiksmingumo prielaida.

K. Vitkauskas (2010) aptaria tarpinstitucinio bendradarbiavimo sąlygas sprendžiant įstaigose augančio delinkventinio paauglių elgesio problemas. Jis rašo, kad nors šiandien vaikų resocializacija rūpinasi daugelis valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų, trūksta visų jų bendro susitelkimo darbui, bendrų veiksmų koordinacijos, suvienyto sisteminio požiūrio.

E. Gedminaitė (2012) taip pat įsitikinusi, kad specialistai dirbdami pavieniui situacijos pakeisti negali, mat vaikų namų įstaigos globotinių problemos pernelyg sudėtingos. Kompleksinė pagalba siūloma ir Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003).

Teisine prasme tarpinstitucinis bendradarbiavimas teikiant pagalbą vaikų globos namų paaugliams jau seniai apibrėžtas, akcentuojama jo reikmė. E. Gedminaitė (2012) pabrėžia, kad jis turi vykti integruotai vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymuose nurodytomis prielaidomis. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) 59 straipsnio 2 dalyje teigiama, kad už vaikų teisių apsaugos užtikrinimą, jų įgyvendinimo priežiūrą atsako vaikų teisių apsaugos institucijos, kurių veiklos pagrindas yra JTO Vaiko teisių konvencija. Įgyvendindamos šią Konvenciją, vaikų teisių apsaugos institucijos „skatina tarpžinybinį bendradarbiavimą tarp atskirų savivaldybės administracijos struktūrinių padalinių ir socialinių partnerių organizuojant pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams“ (Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veikos tobulinimo programa, 2003). LR Socialinių paslaugų įstatymo (2006) 4 str. taip pat sako, kad socialinės paslaugos teikiamos remiantis bendradarbiavimu, kuriame dalyvauja socialinių paslaugų įstaigos, savivaldybė, valstybės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005–2008 metų programoje irgi nurodoma, kad reikia skatinti vaikų globos institucijų tarpžinybinį bendradarbiavimą.

Bendradarbiavimas svarbus ir platesniame institucijų lygmenyje, juk vaikų socializacijos procese dalyvauja ne vien globos įstaiga. Bendradarbiavimo gaires brėžia Lietuvos jaunimo politiką nurodantys įstatymai. Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2003) akcentuoja tarpžinybinį bendradarbiavimą, siekiant įgyvendinti jaunimo politiką. Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas (2009) m. įvardija, kokios institucijos gali bendradarbiauti teikiant pagalbą vaikams. Tai, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros, vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, psichologai, socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, teisėsaugos pareigūnai, socialiniai darbuotojai ir pan. Čia taip pat nurodomi bendradarbiaujančių institucijų komandos kriterijai. LR Švietimo įstatyme (2011) išskiriama pagalba pagal poreikį - specialioji, pedagoginė, psichologinė ir socialinė. Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai teigia, kad siekiant užtikrinti socialinės

pedagoginės pagalbos veiksmingumą ir kuriant įvairių prevencijų sistemą, reikalingas darbas su Vaiko teisių apsaugos tarnyba, policija, Pedagogine psichologine tarnyba, dienos centrais ir kitomis įstaigomis.

Vaiką reikia įgalinti socializacijos procesui, o šis uždavinys įgyvendinamas praktiniame socialinio darbuotojo darbe ir tarpinstituciniu lygmeniu. Socialinis darbuotojas kaip geriausiai paauglį pažįstantis ir daugiausiai laiko su juo praleidžiantis asmuo, turi taikyti pozityviosios socializacijos metodus, užtikrinti vaiko saugumą globos institucijoje ir maksimalų savarankiškumo lygį. Plačiuoju požiūriu, vaikų teisių padėtis, įgalinimas socializacijai sprendžiamas partneriaujant įvairioms vaiko priežiūros, gerovės politiką formuojančioms bei ją įgyvendinančioms institucijoms, o tam daug galimybių suteikia Lietuvos įstatyminė bazė ir jaunimo politika.

2.2. Vaikų globos namų ugdytinių socialinių įgūdžių ypatumai poinstitutioniu laikotarpiu

Vaikų globos institucija ir gyvenimas visuomenėje yra skirtinga aplinka. Vaikų globos institucija sukuria sąlygas, reikalingas vaiko vystymuisi, augimui ir daugelį dalykų tarsi padaro už jį, tuo tarpu visuomeninė erdvė išbando asmenybę – čia reikia pritaikyti savo autonomiją, savarankiškumą ir tai, kas išsinešama paliekant globos įstaigą. Tam, kad socialiniai vaikų globos namuose gyvenančių paauglių įgūdžiai būtų optimaliai patenkinti, reikalinga suvokti svarbiausias socialinių įgūdžių reikmes, kurios atsiranda ant žengimo į visuomenę „slenksčio“. Pagalba šiems vaikams būtina kaip prevencijos priemonė prieš daugybę vaikų globos instituciją paliekančių patiriamų pasekmių - valkatavimą, bedarbybę, nusikalstamumą, prostituciją ir pan.

Sunku nustatyti vaikų globos namuose gyvenančių paauglių ateities įgūdžius ir konkretizuoti jų poreikius palikus globos instituciją, nes atlikti tyrimai rodo, kad šie paaugliai ateitį sieja labiau su nesėkmėmis ir nusivylimais nei su planais ir svajonėmis (Kools, 1999. Cit. pagal. Jasevičienė, 2011). Jeigu tokių planų ir turima, stingama įgūdžių jiems įgyvendinti. Tokią situaciją pagrindžia statistika: pavyzdžiui, 2005-2006 m., per 1,5 metų nuo išėjimo iš globos institucijos 40-50 proc. atvejų tampama benamiais (Jasevičienė, 2011).

Geenen ir Powers 2006 m. atliko tyrimą su 90 tiriamųjų vaikų globos įstaigoje augančių paauglių, ugdomų pagal specialiojo ugdymo programas. Šiame tyrime buvo analizuotos ateities planų sritys, kaip antai: darbas, išsilavinimas, savarankiškas gyvenimas, sveikatos būklė ir pan. Tyrimo metu gauti duomenys parodė, kad vyresni vaikų globos namų globotiniai labiausiai mąsto apie būsimas darbo paieškas ir galimybę gyventi savarankiškai (85 proc.), tačiau išsakydama tokį poreikį didžioji dalis respondentų tikino, kad nežino, kaip reikės tvarkyti finansinius reikalus ir pasinaudoti bendromis visuomenėje teikiamomis galimybėmis

(Jasevičienė, 2011). Populiariausi socialiniai vaikų įgūdžiai susiję su integracija į darbo rinką. Galima manyti, jog tai galėtų būti tokie įgūdžiai kaip gebėjimai pristatyti save darbdaviui ir savarankiškumo gebėjimai, gebėjimai integruotis į socialinius visuomenės procesus ir apibrėžti savo identitetą.

2004 m. vykdytame Vilniaus pedagoginio universiteto tyrime paaiškėjo, kad vaikų globos namuose augantys paaugliai labiausiai telkiasi ties siekiu sukurti darnius romantinius santykius. Nors šie paaugliai dėl išgyventos patirties pasižymi neigiamu požiūriu į šeimą, jie vis tiek teigia, kad šeima – didžiausia vertybė, tad būtina šiuos vaikus sistemingai rengti šeimyniniam gyvenimui ir ugdyti tėvystės įgūdžius (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo ugdymo programa, 2007).

Pasak D. Snieškienės, K. Bumblauskaitės (2005), jaunuoliui išeinant iš globos institucijos, specialistai susiduria su jų savarankiškumo įgūdžio, profesinės integracijos, išsimokslinimo, socialinės tapatybės trūkumo bei socialinių ryšių susikūrimo problemomis.

Dar vienas vaikų adaptacijos pasekmių tyrimas atskleidė, kad didžiausias problemas vaikų globos namų paaugliai patiria mokydami, laikydami taisyklių, susirasdami draugus (Jasevičienė, 2011), tad jiems reikalingas socialinės savivokos įgūdžių ugdymas, kuris svarbus kuriant profesinį identitetą bei pritampant visuomenėje.

Z. Jasevičienė (2011) atkreipia dėmesį į pernelyg monotonišką vaikų globos namų kasdienybę – jos pajvairinimas, autorės manymu, prisidėtų prie vaikų globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių formavimo. Švenčių, pramogų, išvykų trūkumas, malonių užsiėmimų bei bendrumo atmosferos stygius nepadedą vaikams suformuoti supratimo, kas yra pilnavertis gyvenimas. Tai trukdo globos instituciją palikusiems asmenims įsilieti į gyvenimo harmoniją.

I. Leliūgienė (2003) sako, kad paauglių polinkis palikus globos instituciją kartoti neigiamos socializacijos vaidmenį kyla dėl nesėkmingos patirties šeimoje bei dezadaptacijos įstaigoje. Šie vaikai, kaip ir bet kuris savos šalies, tautos narys, turi stipriai išreikštą poreikį jaustis valstybės piliečiais, o jo dažniausiai nepavyksta realizuoti: „Jiems sunku įsijausti ir į būsimo šalies piliečio vaidmenį, nes jie dažniausiai pažeidžia visuomenėje įsitvirtinusias taisykles ir normas. Tačiau gyvenime žmogus sutinka daugybę kliūčių ir nusivylimų, kurių nė vienam nepasiseka išvengti, tarp jų ir globos namų auklėtiniams. Jeigu neišmokstama jų tinkamai sutikti ir nugalėti, tai gyvenimas gali virsti ištisa nusivylimų grandine.“ (Leliūgienė, 2003, p. 30).

R. Bubnys, Z. Jasevičienė (2013) atliko apibendrinantį vaikų globos namuose gyvenančių paauglių situacijos sąsajų su ateities perspektyvomis tyrimą. Šie autoriai tyrė vaikų globos namuose gyvenančių paauglių patiriamas problemas ir džiaugsmus bei galimas jų sąsajas su ateities perspektyvomis. Taigi šis tyrimas parodo, kokius ateities lūkesčius kaip pilnavertį

gyvenimą norintys gyventi žmonės gali turėti paaugliai bei kaip esamas paauglių socialinis gyvenimas gali juos atliepti. Atliekant tyrimą, buvo apklausti 156 globos namų auklėtiniai. Analizuotos 8 paauglių gyvenimo sritys: paauglių savęs vertinimas ir gyvenimo siekiai, paauglių tarpasmeniniai santykiai ir jų kokybė, paauglių gyvenimo tikslai ir siekiai, kasdieninė veikla ir gyvenimas globos namuose, materialinis apsirūpinimas ir galimybė būti finansiškai savarankiškiems, profesijos pasirinkimą lemiantys veiksniai, išsilavinimas ir siekis tobulėti, pagalbos kreipimasis iškilus savarankiško gyvenimo sunkumams. Nustatyti koreliaciniai ryšiai tarp įvairių gyvenimo sričių, galimų sieti su ateities perspektyvomis, bei paauglių turimų socialinių įgūdžių.

Emocinės kompetencijos - viena svarbiausių socialinių įgūdžių lavinimo dalių. Emocinės kompetencijos lemia, kaip gerai jaučiamės socialiniame pasaulyje ir kokie yra mūsų santykiai su supančia aplinka. Geri santykiai su supančia aplinka sukuria teigiamų emocijų spektrą ir priešingai - nesėkmingi žadina apatiją, nusivylimą, pyktį. Kiekvienas žmogus trokšta gerų santykių ir socialinės tapatybės, neišskirtiniai ir vaikų globos namuose gyvenančių paauglių lūkesčiai. R. Bubnys, Z. Jasevičienė (2013) išanalizavo, kokias savybes turintys paaugliai pasižymi stipresniu emociniu potencialu tarpasmeninių santykių lūkesčiams realizuoti palikus globos namų instituciją. Paaiškėjo, kad kuo labiau lavinamas paauglių pasitikėjimas savimi, tuo didesnė galimybė jiems iškyla užmegzti kokybiškus artimus santykius. Pasitikintys savimi paaugliai jaučiasi savarankiškesni socialinėse situacijose ir nebūna atstumti bendraamžių. Tokie vaikai adekvačiau suvokia save bendraudami su kitais ir moka konstruktyviau spręsti konfliktus ir atvirkščiai – nepasitikėjimas savimi lemia didesnes problemas su bendraamžiais. Reikšminga tai, kad tyrimo duomenys parodė, jog taisyklių laikymosi ir noro išsiskirti priešlara susijusi su bendravimo sunkumais: pavyzdžiui, apranga, kurią turi dėvėti ir kuria jaučiasi nepatenkinti paaugliai, skatina nepasitenkinimo, atstumtumo jausmą, o tai sukelia komplikacijų bendraujant su aplinkiniais. Mezgant nesėkmingus santykius, konfliktai dažniausiai sprendžiami pasitelkiant agresiją ir taip patenkama į „uždarą ratą“, kuris atitolina paauglius nuo sėkmingų santykių sukūrimo palikus globos instituciją.

Antroji, profesinės integracijos ir visuomeninės realizacijos sritis atskleidė, kad paaugliai suvokia savarankiškumo svarbą ir turi su juo susijusius profesinius įgūdžius: „Rinksiuosi tą profesiją, kur lengva įstoti, nes išėjus iš globos namų reikės pragyventi“ (Bubnys, Jasevičienė, 2013). Pastebėtina tai, kad tarpasmeninių santykių kūrimas ir gebėjimas laikytis visuotinai priimtų normų turi glaudų ryšį su profesinės savirealizacijos galimybėmis: nustatyti koreliaciniai ryšiai tarp konstruktyvių santykių su bendraamžiais bei pasitikėjimo savimi, įstaigos taisyklių laikymosi ir savarankiškumo jausmo ateities perspektyvoje. Jie paauglius galėtų paskatinti

kryptingai įsigyti profesiją. Profesinės savirealizacijos prielaidas suteikia socialiniai įgūdžiai (2 pav.):

2 pav. Veiksniai, galintys realizuoti profesinius vaikų globos namuose gyvenančių paauglių įgūdžius
(Šaltinis: Bubnys, Jasevičienė)

Profesijos pasirinkimas yra vienas svarbiausių veiksnių vaikų globos namuose augančių paauglių gyvenime, nes būtent jis gali pradėti visuomeninės integracijos ir savarankiškumo savikūros kelią. Profesija svarbi dėl trijų socialinių priežasčių: ekonominės padėties, socialinės padėties, priklausančios nuo išsilavinimo, darbinės, pagal profesiją vertinamos padėties (Valackienė, 2010). Apibendrintai galima sakyti, kad socialinės integracijos sėkmingumo laipsnis lemia daugelį socialinių kompetencijų (2 pav.). Z. Jasevičienės, V. Bubnio (2013) atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad savarankiškai planuodami ateitį paaugliai tikisi auklėtojos palaikymo. Be to, su galimybėmis savarankiškai priimti sprendimus susijęs prasmingas laisvalaikio leidimas globos institucijoje ir ateities planavimui suteiktos sąlygos. Galima daryti prielaidą, kad siekiant paaugliams suteikti savarankiškumo kompetencijų, būtinas socialinis palaikymas ir pagalba brėžiant socialinį savo identitetą, kuris įmanomas atsirenkant malonius ir nemalonus, priimtinius ir nepriimtinius dalykus. Viso to būtų neįmanoma įgyvendinti be paaugliams suteiktos savarankiškumo erdvės.

Tiriant svarbiausių socialinių įgūdžių reikmę paaugliams paliekant vaikų globos instituciją, paaiškėjo, kad šie asmenys turi su integracija visuomenėje ir šeimos sukūrimu susijusius socialinius poreikius. Apibendrinant galima teigti, kad paaugliams labiausiai reikalingi profesijos įgijimą ir įsidarbinimą lemiantys, bendrieji komunikaciniai ir prezentaciniai, romantinių santykių kūrimo ir konstruktyvūs konfliktų sprendimo, pilietinį sąmoningumą bei vertybinį pasaulį formuojantys socialiniai įgūdžiai.

3. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS VADYBOS ASPEKTAI SOCIALINIŲ VAIKO REIKMIŲ REALIZAVIMO KONTEKSTE

3.1. Vaikų globos namų įstaiga kaip vaiko teises įgyvendinanti institucija

Tarptautiniai ir nacionaliniai teisiniai bei politiniai dokumentai brėžia vaikų globos namuose augančių vaikų ir paauglių socialinės integracijos kryptis. Čia nurodomi prioritetiniai uždaviniai, politikos nuostatos, siekiai ir tikslai, orientuoti į vaikų socialumo ugdymą. Jie skirti galimybių (išėjus iš įstaigos) tapti pilnaverte visuomenės dalimi plėtimui. Kita vertus, šiandien vaikų globos institucijos aptinkama nemažai vaikų teisių pažeidimų, kurie trukdo socialinių įgūdžių ugdymui.

Pasak G. Kvieskienės (2003), vaiko globa šiandien yra viena iš aktualiausių Lietuvos socialinės apsaugos sistemos sričių, kuri įgyvendina principinę JTO Vaiko teisių konvencijos (1989) nuostatą, sakančią, kad nė vienas vaikas negali būti paliktas be globos ir priežiūros. Kitaip tariant, su tėvais negalinčių augti vaikų globą įgyvendina valstybė, kuri įsipareigoja vaikui suteikti visas šeimose esamas emocines ir socialines vystymosi sąlygas. Globa ir priežiūra suprastinos plačiąja prasme, ne vien kaip fizinės vaiko vystymosi erdvės suteikimas. Anot K. Samošonok (2013), vaikų globos namai turėtų būti teisingą socialinį vaiko pasaulį kuriančia ir vaiką šia linkme ugdančia institucija, o tai reiškia institucija, patenkinančia socialinius vaiko lūkesčius, kad jis vėliau galėtų pradėti savarankišką visuomeninį gyvenimą. „Globos namų paskirtis – ne tik tenkinti auklėtinių bazinius poreikius, užtikrinti tinkamas psichosocialines raidos sąlygas, garantuoti jų ugdymą ir sveikatos priežiūrą, bet ir ugdyti savarankišką, gebančias sėkmingiau prisitaikyti besikeičiančioje aplinkoje bei atitinkamai veikti aplinką ir keisti ją, mokančias įveikti kylančius sunkumus asmenybes“, - rašo ji (2013, p. 103). Globos namai turi įgyvendinti pagrindines vaiko teises ir užtikrinti jų laikymąsi. Išanalizavus įvairių mokslininkų mintis, darosi akivaizdu, kad tik emociškai saugioje aplinkoje galimi paauglių socializacijos proceso pokyčiai.

Lietuvos teisiniai ir kiti juridiniai dokumentai numato vaikų globos institucijos vaikams socialines paslaugas, kurias teikiant realizuojamos vaikų teisės, tarp jų – ir teisė į visapusišką socialinį išsivystymą: prerogatyvą augti fiziškai ir emociškai palankioje aplinkoje, gauti reikiamas socialines kompetencijas ir būti paruoštam savarankiškam visuomeniniam gyvenimui. Šiuose teisiniuose šaltiniuose nurodyti reikalavimai yra skirti didžiosios dalies vaikų socialinių reikmių patenkinimui, vaiko turimai teisei globos institucijoje išsiugdyti reikiamus socialinius įgūdžius.

Vaiko teisių konvencija (1989) įtvirtina vaiko teises globos namų įstaigoje. Tai reiškia, kad vaikų globos namų ir kitų institucijų bei įstaigų darbuotojai turi realizuoti šias vaiko teises: vaiko teisę į gyvenimą ir sveiką vystymąsi (6 str.); vaiko interesus (11 str), tarp jų ir interesą augti socialiai sveikoje aplinkoje, teisę į pažiūrą (12 str.) ir nuomonės (13 str.) reiškimą, minties, sąžinės ir religijos laisvę (14 str.); teisę turėti privatumą, neleidžiant neteisėtai į jį kištis (šeimyninis gyvenimas, būsto neliečiamybė, susirašinėjimas, garbė ir reputacija), tarp jų – savas kambarys, asmeninės erdvės neliečiamumas, nes tik išmokęs būti su savimi vaikas įgis motyvaciją būti su kitu, tai yra svarbiausia socialinių paauglio lūkesčių patenkinimo kontekste; teisę kuo labiau įsitraukti į socialinį gyvenimą per mokslą, profesinį rengimą, socialinę valstybės apsaugą (23 str.); teisę į pilietinį ir kultūrinį auklėjimą (29 str.); teisę į valstybės teikiamą pagalbą padedant fiziškai, psichologiškai ir socialiai atsistatyti.

Vaiko teisių apsaugos specialistas prižiūri, kaip įgyvendinamos LR Socialinių paslaugų įstatyme (2006) nurodytos ir vaikams teikiamos socialinės paslaugos, kurių teikimo procese lavinami ir socialiniai vaiko įgūdžiai. Socialinės rizikos vaiko ar likusio be tėvų globos vaiko socialinės globos poreikio nustatymo metodika (2006) nustato socialinių paslaugų teikimą socialinių paslaugų įstaigoje būdus ir priemones.

Vaikų, palikusių globos įstaigą, savarankišką gyvenimą daugiausiai aprėpia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtino Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa (2007), padedanti vaikų integracijos visuomenėje procesams.

R. Šalaševičiūtė, Bedorf ir kt. (2014) nustatė problemines vaiko teisių pažeidimo sritis, su kuriomis susiduria Lietuvos institucinė globa. Pirmiausia jie pabrėžia, kad vaikų globos institucija turi užtikrinti pagrindines vaikų teises, tarp kurių kaip viena svarbiausių įvardijama ir vaiko socialumo ugdymas, kuris „apsaugotų vaiką nuo socialinės atskirties“ (Šalaševičiūtė, Bedorf, 2014, 20). Tačiau buvo iširta, kad ši teisė, kaip ir kitos, realizuojama nepakankamai. Vaiko teisių pažeidimai dažniausiai vyksta įgyvendinant vaiko teisę į asmeninio gyvenimo apsaugą, teisę reikšti nuomonę, teisę į apsaugą nuo bet kokio išnaudojimo ir smurto (Šalaševičiūtė, Bedorf, 2014, p. 20). Paaiškėjo, kad vaikų globos namuose egzistuojančios taisyklės ir draudimai riboja vaiko autonomiškumą, o kai kurios, kaip vaiko teisė reikšti nuomonę, panaudojama neteisėtai, prievarta jį verčiant rašyti prašymus perkelti į kitas institucijas, pavyzdžiui, socializacijos centrus, galiausiai smurtas – itin dažnas reiškinys siekiant vaikus sudrausminti. Vyraujant tokioms sąlygoms, negalima kalbėti apie pagrindinę pozityvių socialinių įgūdžių kūrimosi prielaidą - saugios aplinkos užtikrinimą.

Problemą vaiko teisių įgyvendinimo sritis vaiko globos institucijoje nagrinėjo ir L. Žalimienė (2015). Jos žodžiais tariant, institucijoje vaikai nesijaučia emociškai saugūs – tik 20

proc. tirtos įstaigos vaikų kreiptūsi į kokį nors darbuotoją norėdami pakalbėti apie savo problemas. Labai dažnai čia gyvenantys vaikai išlieja pyktį ant kitų, labiau pažeidžiamų. Penktadalis įstaigų nesuteikia galimybių vaikui savarankiškai pasirūpinti buities reikmėmis. Dalyje įstaigų kontroliuojama, kad vaikas nebendrautų su vaikų teisių apsaugos specialistais. Pagrindinė problema perteikiant socialinius įgūdžius – vaiko motyvacijos mokytis ir keistis stoka.

T. Tamošiūnas, V. Želvytė (2010) pateikia kitokį požiūrį į vaikų teisių apsaugos sistemos gerinimą. Jų manymu, galvodami vien apie pertvarkas institucijos viduje toli nenueisime. Siekiant biologinių tėvų globos netekusių vaikų ir paauglių resocializacijos, būtinas visuomenės dėmesys. T. Tamošiūnas, V. Želvytė (2010) skatina kelti pilietinio sąmoningumo lygį, organizuoti renginius, kuriuose pagalbą tokiems vaikams galėtų teikti kiekvienas šalies pilietis. Jie taip pat ragina privatų sektorių įsitraukti į pagalbą vaikų globos namų gyventojams.

Šiandien vykstant struktūrinėms vaikų globos institucijos permainoms, atkreiptinas dėmesys į čia vaikų ir paauglių patiriamų problemų sprendimo sritis. Vaikų globos įstaiga turi užtikrinti saugią ir stabilią aplinką, kurioje vaikas galėtų atsipalaiduoti ir jaustis savimi, o tai yra pozityviosios socializacijos pagrindas.

3.2. Vaikų teisių specialisto vaidmuo vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialinių įgūdžių ugdymo procese

Praktiniame lygmenyje gali iškilti daug klausimų apie tai, kaip padėti vaikų globos namuose augančiam paaugliui pateisinti socialinius lūkesčius, kaip vykdyti pozityvią jo socializaciją ir skatinti integruotis socialinėje aplinkoje. Vaikų globos namuose augančių paauglių problemos gilios, painios, o mokslininkų tyrimai rodo, kad su tokiais paaugliais dirbantys asmenys jaučiasi nusivylę savo pastangų rezultatais, taigi aptartina, kas keistina šiandienos socialinio darbo realybėje, kad pokyčiai įsigaliotų, veiktų.

Įvairių mokslininkų analizė rodo, kad šiuo metu vaikų globos namuose vyraujanti situacija nėra paranki socialinių paauglio įgūdžių patenkinimui, išskyrus pavienius atvejus. Pirmiausia, ko turi siekti vaiko teisių apsaugos specialistas, yra *pokytis*. Tačiau kalbant apie pokytį, dažnai teorija skiriasi nuo praktikos. L. C. Johnson (1998) teigia, kad socialinėje srityje dirbantys specialistai, kurie savo darbo praktikoje sąveikauja su visuomene, turi reaguoti į įvairias socialines, politines realijas ir jas atliepti. Darbo tikslas, anot šio autoriaus, - siekti pozityvių pokyčių, arba kitaip tariant, pozityvaus rezultato klientui. J. R. Šinkūnienė (2010) irgi akcentuoja pokytį socialinėje srityje dirbančių darbuotojų darbo realybėje. Jos manymu, darbuotojas nuolat laikosi aktyvios pozicijos, kuri kuria pokyčius, skirtus stiprinti socialinių grupių ir jas sudarančių

individų gerovę. J. R. Šinkūnienės (2010) požiūriu, svarbus kritiškas ir reflektuojantis kasdienis mąstymas. Pokyčio įvedimas susijęs su atsakymu į klausimą „kaip?“ orientuojant problemos sprendimo procesą į intervenciją žmonių santykiuose (Johnson, 1998).

Vaiko teisių apsaugos vadybos specialistas vienu metu atlieka daugybę vaidmenų: jis būna kliento problemos identifikuotojas, tarpininkas, vertintojas, mobilizuotojas, mokytojas, konsultantas (Kepežinskienė, Kondratavičienė, 2014), o kalbant apie vaikų namuose augančių vaikų lūkesčių pateisinimą – tai ir draugas, tėvas, motina, vedlys socialinio gyvenimo link. Derindamas skirtingus vaidmenis, vaiko teisių apsaugos specialistas mokosi teisingai inicijuoti pokyčius, kad šie būtų efektyvūs. Tai teisinė ir humanistinė pokyčių profesija.

E. Hower išskiria profesijas, kurios klostosi pagal privačiosios praktikos (medicina, teisė) ir pagal viešąjį modelį. Abiejų modelių autonomiškumo laipsnis skirtingas. Viešosios profesijos, kaip, pavyzdžiui, socialinis darbas arba vaiko teisių apsaugos vadyba, yra labiau priklausomos nuo visuomenės ir jos savotiškai prižiūrimos. Taigi šios profesijos gana dviprasmiškos: viena vertus, įgalina pokyčius, kita vertus, joms trūksta autonomijos, kad tuos pokyčius įgyvendintų. L. C. Johnson (1998) rašo, kad visoms šioms profesijoms būdingi tokie bruožai: 1. susisteminta teorija 2. galia arba kompetencija 3. bendruomenės sankcijos 4. etikos kodeksas 5. kultūra (Johnson, 1998). Šios profesijos negali keisti visos institucijos ar visos sistemos, nes turi per mažą galią visuomenėje, tačiau savo darbo kasdienybėje visada turi siekti kokio nors pokyčio. Siekti pokyčio – tai siekti patenkinti nebūtinai visus vaikų globos namuose gyvenančių paauglių socialinius lūkesčius, bet dalį jų arba dalelę.

Vaiko teisių apsaugos vadybininkas dažnai bendradarbiauja su vaikų globos namuose dirbančiais socialiniais pedagogais. Labai svarbios pastarųjų profesinės nuostatos bendradarbiavimo procese, nes parodo, kiek šie darbuotojai yra pasiryžę realiai įnešti pokyčius į vaiko teisių apsaugos sistemą. Vaiko teisių apsaugos vadybininkas prižiūri, koordinuoja, konsultuoja, o kasdienį praktinį darbą atlieka socialinis darbuotojas. Tyrimai rodo, kad įvairiose srityse socialiniai darbuotojai dažnai jaučiasi nusivylę pagalbos galimybėmis (B. Švedaitė-Sakalauskė, L. Gvaldaitė J. Bužaitytė-Kašalynienė, 2014; G. Zaturskis, A. Kiaunytė, 2014). Darbo įtampą, kuri atsiranda susipriešinus asmenybės siekiams ir profesinėms galimybėms, patiria ir globos namuose dirbantys socialiniai darbuotojai. G. Zaturskis, A. Kiaunytė (2014), analizuodami socialinio darbuotojo vaidmenį, teigia, kad socialiniai darbuotojai atlieka tik „formalų“ vaidmenį ir dėl to išgyvena neigiamas emocijas. B. Švedaitė-Sakalauskė, L. Gvaldaitė, J. Bužaitytė-Kašalynienė (2014) atliko socialinių darbuotojų nuostatų tyrimą, kuris atskleidė, kad socialiniai darbuotojai dažnai galvoja, jog jų, kaip profesionalų, yra nepaisoma. Tai lemia pesimistinę arba komformistinę profesinę nuostatą, darančią neigiamą įtaką socialinio darbuotojo rezultatams. Jų teigimu, tai įvyksta dėl to, kad kliento problemos būna pernelyg

gijos, o jas išspręsti trukdo tiek pačios problemos sudėtingumas, tiek išorinės aplinkybės (Dirgėlienė, 2010).

Vaiko teisių apsaugos vadybininkas yra pokytį indikuojanti profesija. Tačiau pokytis įmanomas tik vykstant sisteminiams, struktūrinėms permainoms. Šiandieninė situacija rodo, kad vaikų globos namuose dirbantys specialistai dažnai būna nusivylę savo darbo rezultatais, mat institucinė veikla nesugeba atliepti socialinių vaiko poreikių, o pavienis darbas būna fragmentiškas. Vaiko teisių apsaugos vadybininkas kasdienėje veikloje turi atlikti koordinuojantį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą kuriantį vaidmenį, kuris vykdytų vaikų dezadaptyvaus elgesio prevenciją bei teigiama linkme keistų visuomenės nuostatas.

4. TYRIMO METODIKA

Tiriamąją darbo dalį sudaro šios dalys:

- tyrimo metodika ir anketinė apklausa.
- tyrimo metodikos realizavimas, naudojant statistinę duomenų analizę. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant duomenų analizės sistemą SPSS 22 ir duomenų analizės paketą MS Office Excel 2015.

Tyrimo dalyviai ir imtis

Paprastai požymių pasiskirstymas generalinėje aibėje (populiacijoje) nėra žinomas ir norint tai nustatyti, reikėtų ištirti visus generalinės aibės elementus, o tai padaryti labai sunku arba net neįmanoma, todėl dažniausiai dirbama su populiacijos poaibiu – imtimi (Kardelis, 2012). Šiame tyrime išrinkta netikimybinė kvotinė imtis, į kurią buvo išrinktas panašus skaičius tiriamųjų iš socialinių darbuotojų ir ugdytinių grupių. Apklausoje dalyvavo 30 socialinių darbuotojų ir 27 ugdytiniai, todėl visą tyrimo imtį sudaro 57 stebėjimai.

Tyrimo instrumentas

Tyrimo metu naudoti du klausimynai. Pirmasis klausimynas¹ įvertina socialinių darbuotojų požiūrį į ugdytinių socialinius ir emocinius įgūdžius. Socialinių darbuotojų klausimyną sudaro 12 klausimų, kurie matuojami ranginėje Likerto 1-4 balų skalėje, kur 1 reiškia, kad tam tikras požymis ugdytiniui nėra būdingas niekada, o 4 – požymis būdingas visą laiką.

Taip pat analogiška anketa su pakeistomis klausimų formuluotėmis (palengvinti klausimai ugdytiniams) naudota įvertinant ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių lygį. Ugdytinių klausimyną sudaro 14 klausimų, kurie matuojami ranginėje Likerto 1-4 balų skalėje, kur 1 rodo, kad požymis yra visiškai nebūdingas ugdytiniui, o 4 - požymis yra visiškai būdingas ugdytiniui.

Tyrimo metu, siekiant įvertinti ugdytiniams taikomų įgūdžių lavinimo būdų poveikį jų socialiniams ir emociniams gebėjimams naudotas ugdytinių įgūdžių lavinimo būdų klausimynas². Šis klausimyną sudaro 15 klausimų, kurie matuojami ranginėje Likerto 1-5 balų skalėje, kur 1 reiškia, kad tiriamasis visiškai nesutinka su teiginiu, o 5 – visiškai sutinka.

---

¹ <http://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2014/08/2014-37CombinedMeasuresApproachandTablepdf1.pdf>

² <http://www.search-institute.org/sites/default/files/a/DAP-Raikes-Foundation-Review.pdf>

Tyrimo metu naudoti statistiniai metodai

Surinktų duomenų analizei buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kurio metu skaičiavimams naudoti skirtingi statistiniai metodai ir duomenų vaizdavimo priemonės. Tyrime naudotų statistinių metodų apibendrinimas pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Tyrime naudoti statistiniai metodai

Kriterijus	Taikymo tikslai
Procentinių dažnių lentelės	Pavaizduojamas respondentų pasiskirstymas pagal demografinius rodiklius.
Cronbach alfa kriterijus	Įvertinamas sudarytų skalių vidinis suderinamumas su duomenimis apskaičiuojant Cronbach alfa statistiką kiekvienai skalei.
Shapiro-Wilk kriterijus	Sudarytų socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo bei lavinimo skalių duomenų normalumo prielaidos tikrinimui taikytas Shapiro-Wilk kriterijus, kuris šiuo atveju tinkamas, nes analizuojamos duomenų imtys yra mažos ($N < 50$)
Faktorinė analizė	Klausimyno elementų apjungimui pagal atsakymų panašumą taikyta tiriančioji faktorinė analizė, kurios metu sudaryti konstruktai, aprašantys skirtingus socialinius ir emocinius įgūdžius.
Stjudento ir Mann-Whitney nepriklausomų imčių palyginimo kriterijai	Palyginami sudarytų socialinių ir emocinių įgūdžių skalių vidurkiai skirtingose vyrų ir moterų ugdytinių grupėse. Taip pat skalių vertinimai palyginti skirtingose socialinių darbuotojų grupėse.
Spearman koreliacijos koeficientas	Ryšio stiprumo nustatymui tarp ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių ir jų lavinimo būdų, apskaičiuoti Spearman koreliacijos koeficientai.

4.1. Respondentų pasiskirstymas pagal demografinius rodiklius

Tyrimo dalyvavo 57 respondentai, iš kurių 30 socialinių darbuotojų ir 27 ugdytiniai. Analizuojant socialinių darbuotojų pasiskirstymą pagal lytį matyti, kad 90 % tiriamųjų yra moterys, o 10 % - vyrai. Dauguma socialinių darbuotojų yra vyresni asmenys, tai yra 40-49 m.

amžiaus (50 %) ir 50 m. ir daugiau (33.3 %). Palyginus socialinių darbuotojų pasiskirstymą pagal darbo patirtį matyti, kad dauguma darbuotojų turi 6-15 m. darbo patirtį (46.7 %). Analizuojant ugdytinių pasiskirstymą pagal lytį matyti, kad 59.3 % tiriamųjų yra moterys, o 40.7 % - vyrai (2 lentelė).

2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas demografinėse grupėse

Tiriamoji grupė	Požymiai		Dažnis (%)
Soc. darbuotojai	Lytis	Moteris	27 (90)
		Vyras	3 (10)
	Amžius	18-29 m.	1 (3.3)
		30-39 m.	4 (13.3)
		40-49 m.	15 (50)
		50 m. ir daugiau	10 (33.3)
	Darbo patirtis	iki 5 m.	3 (10)
		6-15 m.	14 (46.7)
		16-25 m.	5 (16.7)

Tyrimo metu norint sugrupuoti ugdytinių įgūdžių lavinimo būdų anketos klausimus į konstruktus, atlikta tiriančioji faktorinė analizė. Jos metu anketos klausimai sugrupuoti pagal ugdytinių atsakymų panašumą. Faktorinėje analizėje konstrukto išskyrimui naudotas VARIMAX pasukimas. Atlikus faktorinę analizę išskirti 4 faktoriai (konstruktai). Anketos klausimų grupavimas pateiktas 4 lentelėje. Taip pat lentelėje pateikti atskirų anketos klausimų koreliacijos koeficientai, kurie parodo, kaip stipriai kiekvienas anketos klausimas yra susijęs su faktoriumi. Remiantis 4 lentelėje pateiktų klausimų grupavimu, sudaryti konstruktai (skalės), kurie bus naudojami vertinant skirtingus ugdytinių įgūdžių lavinimo būdus ir jų poveikį socialiniams ir emociniams įgūdžiams.

4 lentelė. Ugdytinių įgūdžių lavinimo būdų anketos klausimų grupavimas po VARIMAX pasukimo

Skalė	Klausimas	Faktorius			
		1	2	3	4
Tarpasmeninių santykių skatinimas	Mano mokykloje yra mokoma gerai elgtis su kitais moksleiviais.	0.84			
	Suaugusieji mokykloje kelia didelius reikalavimus moksleiviams.	0.74			
	Mano mokykloje, mokytojai gerai sutaria tarpusavyje.	0.69			
	Mano mokykloje moksleiviai gerbia vienas kito skirtumus	0.68		0.42	

	(pavyzdžiui, lyties, rasės, kultūros ir kt.)				
	Mokytojai, kurie dirba mano mokykloje gerbia moksleivius	0.66	0.51		
	Moksleiviai turi draugų mokykloje, kuriais jie gali pasitikėti ir kreiptis iškilus sunkumams.	0.58	0.53		
Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	Aš buvau įžeistas, erzinas, persekiojamas ar patyriau kitokį žodinį smurtą mokykloje daugiau nei vieną kartą.	-0.55	0.43		
	Mano mokykla bando suburti moksleivius po pamokinėje veikloje.		0.86		
	Moksleiviai turi draugų mokykloje į kuriuos galėtų kreiptis jei kiltų klausimų dėl namų darbus.		0.85		
	Mokykloje kalbame, kaip mano veiksmai įtakoja kitus bendraamžius.		0.83		
	Mano mokykloje, mes aptariame klausimus, kurie padeda man suvokti, kaip būti geresniu žmogumi.	0.50	0.60		
	Mano mokykloje, yra aiškios taisyklės, prieš fizinį smurtą.	0.55	0.57		
	Mano mokykloje mes kalbame apie tai, kaip mums padėti kontroliuoti savo emocijas.		0.56		
Naujovių skatinimas	Mano mokytojai skatina mane išbandyti naujas idėjas (mąstyti savarankiškai).			0.93	
Tolerancijos skatinimas	Mano mokykla skatina visas šeimas įtraukti į mokyklinę veiklą.			0.57	0.56
	Mano mokykloje, mes išmokstame būdų, kaip spręsti nesutarimus, kad kiekvienas liktų patenkintas.				0.70

4.2. Tyrimo instrumento patikimumas

Tyrimo analizuojamų skalių vidinis suderinamumas įvertintas apskaičiuojant Cronbach alfa statistiką. Apskaičiuotos statistikos reikšmės kiekvienai skalei. Cronbach alfa statistika parodo vidinį skalės suderinamumą. Kuo skalės elementų atsakymai tarpusavyje stipriau koreliuoja, tuo vidinio suderinamumo koeficientas (Cronbach alfa) yra didesnis. Skalės suderinamumas laikomas priimtiniu, jei Cronbach alfa statistika yra didesnė nei 0.7. Remiantis rezultatais matyti, kad visų skalių, išskyrus tolerancijos skatinimo skalės (0.567), Cronbach alfa rodiklių reikšmės yra didesnės nei 0.7 (žr. 5 lentelę). Geriausiai suderinti atsakymai yra skalėje, kuri matuoja pilietiškumo ir empatijos ugdymo įgūdžių lavinimą (0.869) (5 lentelė). Verta pastebėti, kad bendras ugdytinių įgūdžių lavinimo būdų anketos suderinamumas yra aukštas, nes bendras Cronbach alfa rodiklis lygus 0.867.

5 lentelė. Tyrimo skalių vidinio suderinamumo Cronbach alfa rezultatai

Skalė	Cronbach Alfa statistika	Klausimų skaičius
Tarpasmeninių sątykių skatinimas	0.776	7
Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	0.869	6
Naujovių skatinimas	-	1

Tolerancijos skatinimas	0.567	2
-------------------------	-------	---

Bendras viso klausimyno Cronbach Alfa: 0.867

Tyrimo metu tikrinta duomenų normalumo prielaida. Šiuo tikslu taikytas Shapiro-Wilk kriterijus, kuris įvertina socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo ir įgūdžių lavinimo būdų skalių duomenų normalumą. Analizuojant ugdytinių grupės skalių duomenų normalumą matyti, kad tarpasmeninių santykių ($p = 0.16 > 0.05$) ir naujovių skatinimo ($p = 0.056 > 0.05$) skalės tenkina normalumo prielaidą, nes Shapiro-Wilk kriterijaus, $p > 0.05$. Tuo tarpu kitos skalės netenkina duomenų normalumo prielaidos, nes $p < 0.05$. Analizuojant socialinių darbuotojų grupės skalių duomenų normalumą matyti, kad visos skalės (atkaklumas, savikontrolė ir soc. kompetencija) netenkina duomenų normalumo prielaidos, nes $p < 0.05$ (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Skalių normalumo tikrinimo rezultatai

Tiriamųjų grupė	Skalės	Shapiro-Wilk rezultatai		
		Statistikos reikšmė	Ils	p-reikšmė
Ugdytinių skalės	Savikontrolė	0.917	27	0.034
	Akademinis produktyvumas	0.763	27	0.000
	Atkaklumas	0.878	27	0.004
	Žingeidumas	0.877	27	0.004
	Tarpasmeninių santykių skatinimas	0.945	27	0.160
	Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	0.901	27	0.014
	Naujovių skatinimas	0.926	27	0.056
	Tolerancijos skatinimas	0.882	27	0.005
Soc. darbuotojų skalės	Atkaklumas	0.888	30	0.004
	Savikontrolė	0.809	30	0.000
	Socialinė kompetencija	0.755	30	0.000

Apibendrinus skalių normalumo rezultatus galima teigti, kad beveik visų emocinių įgūdžių vertinimo ir įgūdžių lavinimo būdų skalių analizei bus taikomi neparametriniai statistiniai kriterijai. Parametriniai kriterijai bus taikomi tik dviem skalėms: (1) tarpasmeninių santykių skatinimo ir (2) naujovių skatinimo.

5. TYRIMO REZULTATAI

5.1. Ugdytinių ir socialinių darbuotojų socialinių bei emocinių įgūdžių, lavinimo būdų vertinimas skirtingose demografinėse grupėse

Kitame tyrimo etape palyginti ugdytinių vyrų ir moterų socialiniai ir emociniai įgūdžiai bei įvertinta, ar minėti įgūdžiai yra vienodai skatinami vyrų ir moterų grupėse. Šiuo tikslu apskaičiuoti skalių įverčių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai vyrų ir moterų grupėse bei įvertintas vidurkių skirtumų statistinis reikšmingumas, naudojant statistinius testus.

Gauti rezultatai parodė, kad moterų savikontrolės, atkaklumo ir žingeidumo vertinimų vidurkiai yra didesni nei vyrų, todėl tai leidžia daryti prielaidą, kad moterys geriau save kontroliuoja, yra labiau atkaklesnės ir labiau domisi naujais dalykais (atitinkamai, 2.63 balo, 2.54 balo ir 2.458 balo) nei vyrai (atitinkamai, 2.61 balo, 2.39 balo ir 2.455 balo). Taip pat galima daryti prielaidą, kad vyrai yra labiau akademiškai produktyvūs nei moterys (atitinkamai, 2.75 balo ir 2.43 balo) (7 lentelė).

Vertinant įgūdžių lavinimo būdų skirtumus vyrų ir moterų grupėse galima daryti prielaidą, kad vyrų tarpe yra labiau ugdomi tarpasmeniniai santykiai, pilietiškumas ir empatija, skatinamos naujovės ir tolerancija nei moterų tarpe (žr. 7 lentelę).

Remiantis statistiniais vidurkių palyginimo kriterijais nustatyta, kad socialiniai ir emociniai įgūdžiai bei jų lavinimas yra panašus tiek vyrų, tiek moterų tarpe, nes Mann-Whitney ir Stjudento t-kriterijaus, $p > 0.05$, o tai rodo, kad nėra pagrindo patvirtinti minėtas prielaidas apie ugdytinių vyrų/moterų socialinių ir emocinių įgūdžių pranašumus bei įgūdžių lavinimo būdų skirtumus. Tai rodo, kad vyrai ir moterys turi panašius socialinius ir emocinius įgūdžius bei mokymo įstaigoje jų įgūdžiai yra ugdomi panašiai.

7 lentelė. Ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių skalių įverčiai vyrų ir moterų grupėse

Skalės	Moteris		Vyras		MW/Stjudento-t kriterijaus rezultatai	
	Vidurkis	SN	Vidurkis	SN	Z/t	p-reikšmė
Savikontrolė	2.638	0.367	2.618	0.642	-0.452	0.651
Akademinis produktyvumas	2.438	0.291	2.576	0.518	-0.395	0.693
Atkaklumas	2.542	0.342	2.394	0.360	-1.150	0.250

Žingeidumas	2.458	0.269	2.455	0.342	-0.184	0.854
Tarpasmeninių santykių skatinimas	2.964	0.816	3.039	0.843	-0.231	0.819
Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	3.063	1.007	3.273	1.151	-0.423	0.672
Naujovių skatinimas	2.500	0.983	3.000	1.095	-1.240	0.227
Tolerancijos skatinimas	2.750	1.528	3.182	0.982	-0.825	0.409

SN – Standartinis nuokrypis; MW – Mann-Whitney kriterijaus rezultatai

Sekančiame tyrimo etape socialinių darbuotojų buvo paprašyta įvertinti jų ugdytinių socialinius ir emocinius įgūdžius, remiantis vertinimais sudarytos 3 skalės, kurios matuoja ugdytinio atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją. Socialinių darbuotojų numonė palyginta vyrų ir moterų grupėse, todėl apskaičiuoti skalių įverčių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai. Taip pat įvertintas vidurkių skirtumų statistinis reikšmingumas. Gauti rezultatai parodė, kad socialiniai darbuotojai palankiausiai vertina jų ugdytinių atkaklumą, nes vyrų ir moterų socialinių darbuotojų tarpe ugdytinių atkaklumas vertintas aukščiausiais balais, mat atkaklumo skalės vidurkiai yra didžiausi (atitinkamai, 2.77 ir 2.54 balo). Remiantis skalių įverčiais socialinių darbuotojų vyrų ir moterų tarpe matyti, kad socialinių darbuotojų vyrų atkaklumo, savikontrolės ir socialinės kompetencijos skalių įverčiai (atitinkamai, 2.77, 2.66 ir 2.5 balo) yra didesni nei moterų (atitinkamai, 2.54, 2.44 ir 2.46 balo) (žr. 8 lentelę). Tai leidžia daryti prielaidą, kad socialiniai darbuotojai vyrai labiau mano, jog jų ugdytiniai yra atkaklūs, kontroliuoja save ir yra socialiai atsakingi nei moterys. Norint patikrinti šią prielaidą įvertintas skalių įverčių skirtumų statistinis reikšmingumas. Mann-Whitney kriterijaus rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingi skalių įverčių skirtumai nėra stebimi, nes $p > 0.05$ (žr. 8 lentelę). Tai reiškia, kad socialiniai darbuotojai vyrai ir moterys panašiai vertina jų ugdytinių atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją.

8 lentelė. Socialinių darbuotojų socialinių ir emocinių įgūdžių skalių įverčiai vyrų ir moterų grupėse

Skalės	Moteris		Vyras		MW kriterijaus rezultatai	
	Vidurkis	SN	Vidurkis	SN	Z	p-reikšmė
Atkaklumas	2.543	0.490	2.778	0.385	-0.896	0.370

Savikontrolė	2.443	0.464	2.667	0.000	-0.894	0.372
Socialinė kompetencija	2.469	0.364	2.500	0.167	-0.071	0.943

SN – Standartinis nuokrypis; MW – Mann-Whitney kriterijaus rezultatai

Kitame tyrimo etape analizuotas ryšys tarp socialinių darbuotojų amžiaus, darbo patirties ir jų ugdytinių atkaklumo, savikontrolės ir socialinės kompetencijos vertinimų. Šiuo tikslu apskaičiuoti Spearman koreliacijos koeficientai ir įvertintas jų statistinis reikšmingumas. Remiantis koreliacijos koeficientais galima teigti, kad stipriausi teigiami ir statistiškai reikšmingi koreliaciniai ryšiai sieja ugdytinių atkaklumo ($r = 0.629$, $p < 0.05$) bei savikontrolės ($r = 0.42$, $p < 0.05$) vertinimus ir socialinių darbuotojų darbo patirtį (9 lentelė). Galima teigti, kad didesnę darbo patirtį turintys socialiniai darbuotojai palankiau vertina savo ugdytinių atkaklumą ir sugebėjimą save kontroliuoti. Kitaip tariant, didesnę darbo patirtį turintys socialiniai darbuotojai yra labiau įsitikinę, kad jų ugdytiniai yra labiau atkaklūs ir sugebantys labiau save kontroliuoti, nei socialiniai darbuotojai, turintys mažesnę darbo patirtį.

Tuo tarpu analizuojant ryšį tarp socialinių darbuotojų amžiaus ir jų ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo nustatytos silpnos, teigiamos, tačiau statistiškai nereikšmingos koreliacijos, nes $p > 0.05$ (žr. 9 lentelę). Tai reiškia, kad socialinių darbuotojų požiūris, į jų ugdytinių atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją, nėra susijęs su jų amžiumi – tiek jaunesni, tiek vyresni socialiniai darbuotojai vienodai palankiai vertina jų ugdytinių įgūdžius.

9 lentelė. Ryšys tarp soc. darbuotojų amžiaus, darbo patirties ir ugdytinių atkaklumo, savikontrolės ir socialinės kompetencijos vertinimų

	Amžius	Darbo patirtis
Atkaklumas	0.332 (0.073)	0.629 (0.000)
Savikontrolė	0.345 (0.062)	0.42 (0.021)
Socialinė kompetencija	-0.091 (0.632)	-0.032 (0.865)

Apibendrinant galima teigti, kad ugdytiniai palankiausiai vertina savo pilietiškumo ir empatijos įgūdžius, o prasčiausiai – smalsumą ir norą mokytis. Be to, nustatyta, kad soc. darbuotojai palankiausiai vertina ugdytinių atkaklumą, o prasčiausiai – socialinę kompetenciją. Tyrimo metu taip pat nustatyta, kad socialinių darbuotojų vyrų ir moterų nuomonės statistiškai reikšmingai neišsiskyrė. Be to, ugdytinių vyrų ir moterų nuomonės taip pat buvo panašios, nes reikšmingi nuomonių skirtumai vertinant socialinius ir emocinius įgūdžius nebuvo stebimi.

5.2. Ryšys tarp ugdytinių socialinių/emocinių įgūdžių bei jų lavinimo būdų

Kitame tyrimo etape įvertintas ryšys tarp ugdytinių turimų socialinių/emocinių įgūdžių lygio bei minėtų įgūdžių lavinimo būdų. Šiuo tikslu apskaičiuoti Spearman koreliacijos koeficientai. Gauti rezultatai parodė, kad stipriausias teigiamas koreliacinis ryšys sieja smalsumą ir tolerancijos skatinimą ($r = 0.374$, $p = 0.055 > 0.05$). Tarp šių rodiklių koreliacija nėra statistiškai reikšminga, todėl nėra pagrindo teigti, kad ryšys yra patikimas ir praktiškai juntamas. Tuo tarpu pilietiškumo ir empatijos lavinimą ir ugdytinių atkaklumą sieja neigiamas, vidutinio stiprumo, statistiškai reikšmingas ryšys, nes $r = -0.414$, $p = 0.032 < 0.05$ (10 lentelė). Galima teigti, kad kuo yra labiau lavinami ugdytinių pilietiškumo įgūdžiai ir empatija, tuo ugdytiniai yra labiau atkaklūs ir labiau siekia užsibrėžtų tikslų. Kitos koreliacijos, tarp ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo bei jų lavinimo būdų yra silpnos ir statistiškai nereikšmingos, todėl tyrimo metu nėra interpretuojamos.

10 lentelė. Ryšys tarp ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimų bei jų lavinimo būdų vertinimų

	Savikontrolė	Akademinis produktyvumas	Atkaklumas	Žingeidumas
Tarpasmeninių santykių skatinimas	-0.004 (0.985)	0.01 (0.998)	-0.239 (0.231)	0.113 (0.576)
Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	0.001 (0.998)	0.153 (0.445)	-0.414 (0.032)	0.161 (0.422)
Naujovių skatinimas	0.052 (0.796)	-0.065 (0.748)	-0.023 (0.908)	0.205 (0.304)
Tolerancijos skatinimas	-0.067 (0.74)	0.046 (0.82)	0.089 (0.658)	0.374 (0.055)

Įvertinus ryšį tarp ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių lygio vertinimų bei jų lavinimo būdų vertinimų, analogiška ryšių analizė atlikta ne tik bendroje tiriamųjų imtyje, bet ir vyrų bei moterų grupėse. Tokio tipo palyginamoji analizė leidžia įvertinti ugdytinių vyrų ir moterų imlumą įgūdžių lavinimui ir nustatyti, kuriai tiriamųjų grupei (vyrams, ar moterims) naujų įgūdžių lavinimas turi didesnę poveikį.

Gauti rezultatai parodė, kad ugdytinių moterų tarpe stipriausias teigiamas ir statistiškai reikšmingas ryšys sieja pilietiškumo ir empatijos ugdymą bei akademinį produktyvumą ($r =$

0.626, $p = 0.009 < 0.05$). Galima teigti, kad kuo yra labiau lavinamas pilietiškumas ir empatija, tuo moterys yra labiau akademiškai produktyvios. Kitos koreliacijos moterų grupėje yra silpnos ir statistiškai nereikšmingos ($p > 0.05$), todėl tyrime neinterpretuojamos.

Analizuojant ugdytinių vyrų vertinimus nustatyta, kad tarpasmeninių santykių skatinimas yra susijęs neigiamu ir statistiškai reikšmingu ryšiu su atkaklumo lygiu, nes $r = -0.645$, $p = 0.032 < 0.05$. Tai rodo, jog kuo yra labiau skatinami ugdytinių vyrų tarpasmeniniai santykiai, tuo jų atkaklumas yra mažesnis. Moterų grupėje šis ryšys nėra stebimas. Taip pat verta paminėti, kad ugdytinių vyrų tarpe tarpasmeninių santykių skatinimą, pilietiškumo bei empatijos ugdymą ir akademinį produktyvumą sieja neigiami, vidutinio stiprumo koreliaciniai ryšiai (atitinkamai, -0.587 , $p > 0.05$ ir $r = -0.469$, $p > 0.05$) (11 lentelė). Tai reiškia, kad kuo vyrams yra labiau skatinami tarpasmeniniai santykiai ir pilietiškumas bei empatija, tuo jų akademinis produktyvumas yra žemesnis.

11 lentelė. Ryšys tarp vyrų ir moterų ugdytinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimų bei jų lavinimo būdų vertinimų

Tiriamoji grupė	Skalės	Savikontrolė	Akademinis produktyvumas	Atkaklumas	Žingėdumas
Moteris	Tarpasmeninių santykių skatinimas	0.137 (0.613)	0.375 (0.153)	0.076 (0.779)	0.353 (0.179)
	Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	0.358 (0.174)	0.626 (0.009)	-0.244 (0.363)	0.14 (0.604)
	Naujovių skatinimas	0.349 (0.185)	0.122 (0.653)	0.031 (0.908)	0.2 (0.457)
	Tolerancijos skatinimas	-0.104 (0.7)	-0.109 (0.688)	0.161 (0.552)	0.446 (0.083)
Vyras	Tarpasmeninių santykių skatinimas	-0.147 (0.665)	-0.587 (0.058)	-0.645 (0.032)	-0.195 (0.565)
	Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	-0.357 (0.281)	-0.469 (0.145)	-0.461 (0.154)	0.174 (0.609)
	Naujovių skatinimas	-0.192 (0.571)	-0.324 (0.331)	0.105 (0.759)	0.174 (0.609)
	Tolerancijos skatinimas	0.189 (0.577)	0.338 (0.309)	-0.065 (0.851)	0.246 (0.467)

Apibendrinant ryšius tarp ugdytinių socialinių/emocinių įgūdžių bei jų lavinimo būdų vertinimų nustatyta, kad bendroje tiriamųjų imtyje stipriausi neigiami ryšiai sieja tarpasmeninių santykių skatinimą, pilietiškumo ir empatijos ugdymą bei ugdytinių atkaklumą. Tai reiškia, kad kuo tarpasmeniniai santykiai ir pilietiškumas bei empatija yra labiau ugdoma, tuo ugdytiniai yra mažiau atkaklūs. Taip pat nustatyta, kad ugdytinių smalsumas ir noras mokytis yra tiesiogiai susiję su tolerancijos skatinimu. Be to, kiti socialinių ir emocinių įgūdžių lavinimo būdai taip pat susiję tiesioginiais ryšiais su ugdytinių smalsumu, tačiau šios sąsajos yra kiek silpnesnės.

Analizuojant ugdytinių vyrų ir moterų ypatumus nustatyta, kad vyrų tarpe tarpasmeninių santykių ir pilietiškumo bei empatijos ugdymas siejasi su žemesniu akademinio produktyvumo lygiu ir mažesniu atkaklumo jausmu. Tai reiškia, kad kuo vyrai yra labiau skatinami bendrauti ir būti pilietiškais bei įsijausti į kitų emocinę būklę, tuo jų akademinis produktyvumas ir atkaklumas yra mažesnis. Tuo tarpu moterų grupėje nustatyta, kad pilietiškumo ir empatijos bei tarpasmeninių santykių skatinimas tiesiogiai siejasi su didesniu akademinio produktyvumu. Tai reiškia, kad, priešingai nei vyrams, moterų akademinis produktyvumas yra aukštesnis, kai yra skatinami tarpasmeniniai santykiai ir pilietiškumas bei empatija.

5.3. Socialinių ir emocinių įgūdžių skatinimo poveikis ugdytiniais

Kitame tyrimo etape įvertinta, kokį poveikį turi skirtingos socialinių ir emocinių įgūdžių lavinimo priemonės ugdytinių savikontrolei, akademiniam produktyvumui, atkaklumui ir žingeidumui. Šiuo tikslu sudaryti daugialypės regresijos modeliai, kurie įvertina minėtų įgūdžių lavinimo priemonių poveikį ugdytinių socialiniams ir emociniams įgūdžiams. Atliekant regresinę analizę ir vertinant regresijos modelių parametrų patikimumą, naudotas statistinio reikšmingumo lygmuo, $\alpha = 0.1$.

Gauti rezultatai parodė, kad didžiausią neigiamą poveikį ugdytinių savikontrolei turi tarpasmeninių santykių skatinimas ($b = -0.125$, $p > 0.05$), tačiau šis poveikis nėra statistiškai reikšmingas (12 lentelė). Taip pat nustatyta, kad kitos įgūdžių skatinimo priemonės neturi reikšmingo poveikio ugdytinių savikontrolės lygiui ($p > 0.05$) (žr. 12 lentelę). Tai reiškia, kad ugdytinių savikontrolę sąlygoja kiti, šiame tyrime neanalizuojami faktoriai.

12 lentelė. Skirtingų įgūdžių lavinimo poveikis ugdytinių savikontrolei

	B	t	p-reikšmė
(konstanta)	2.819	6.264	0.000
Tarpasmeninių santykių	-0.125	-0.729	0.474

skatinimas			
Pilietiškumo ir empatijos ugdyimas	0.021	0.163	0.872
Naujovių skatinimas	0.025	0.236	0.815
Tolerancijos skatinimas	0.018	0.231	0.819

Priklausomas kintamasis: Savikontrolė

Analizuojant įgūdžių skatinimo priemonių poveikį ugdytinių akademiniam produktyvumui nustatyta, kad didžiausią neigiamą poveikį ugdytinių savikontrolėi turi tarpasmeninių santykių skatinimas ($b = -0.147$, $p > 0.05$), tačiau šis poveikis nėra statistiškai reikšmingas (13 lentelė). Taip pat nustatyta, kad kitos įgūdžių skatinimo priemonės neturi reikšmingo poveikio ugdytinių savikontrolės lygiui ($p > 0.05$) (žr. 13 lentelę). Tai reiškia, kad ugdytinių akademiniam produktyvumui įtakos turi kiti veiksniai.

13 lentelė. Skirtingų įgūdžių lavinimo poveikis ugdytinių akademiniam produktyvumui

	B	t	p-reikšmė
(konstanta)	2.703	7.599	0.000
Tarpasmeninių santykių skatinimas	-0.147	-1.079	0.292
Pilietiškumo ir empatijos ugdyimas	0.068	0.675	0.506
Naujovių skatinimas	-0.050	-0.602	0.553
Tolerancijos skatinimas	0.051	0.817	0.423

Priklausomas kintamasis: Akademinis produktyvumas

Ištyrus įgūdžių skatinimo priemonių poveikį ugdytinių atkaklumui nustatyta, kad pilietiškumo ir empatijos ugdyimas turi neigiamą poveikį ugdytinių atkaklumui ($b = -0.15$, $p < 0.1$) (14 lentelė). Tai reiškia, kad kuo yra labiau skatinamas pilietiškumo ir empatijos ugdyimas, tuo ugdytiniai yra mažiau atkaklūs siekiant tikslo. Kitų įgūdžių lavinimo būdų poveikis nėra statistiškai reikšmingas, nes $p > 0.1$.

14 lentelė. Skirtingų įgūdžių lavinimo poveikis ugdytinių atkaklumui

	B	t	p-reikšmė
(konstanta)	2.807	9.538	0.000
Tarpasmeninių santykių skatinimas	-0.002	-0.014	0.989
Pilietiškumo ir empatijos ugdyimas	-0.150	-1.807	0.084
Naujovių skatinimas	0.031	0.461	0.649
Tolerancijos skatinimas	0.023	0.439	0.665

Priklausomas kintamasis: Atkaklumas

Analizuojant įgūdžių skatinimo priemonių poveikį ugdytinių žingeidumo didinimui nustatyta, kad tolerancijos skatinimas turi teigiamą ir statistiškai reikšmingą poveikį ugdytinių žingeidumo didinimui ($b = 0.086$, $p < 0.1$) (15 lentelė). Tai reiškia, kad kuo yra labiau skatinama ugdytinių tolerancija, tuo labiau ugdytiniai yra žingeidūs ir atviri naujovėms. Kitų įgūdžių lavinimo būdų poveikis ugdytinių žingeidumui neturi reikšmingo poveikio ($p > 0.1$), todėl praktiškai nėra juntamas.

15 lentelė. Skirtingų įgūdžių lavinimo poveikis ugdytinių žingeidumui

	B	t	p-reikšmė
(konstanta)	2.043	8.405	0.000
Tarpasmeninių sątykių skatinimas	-0.076	-0.820	0.421
Pilietiškumo ir empatijos ugdymas	0.076	1.112	0.278
Naujovių skatinimas	0.056	0.990	0.333
Tolerancijos skatinimas	0.086	2.002	0.058

Priklausomas kintamasis: Žingeidumas

Apibendrinant skirtingų įgūdžių lavinimo būdų poveikį ugdytinių socialiniams ir emociniams įgūdžiams galima teigti, kad pilietiškumo ir empatijos skatinimas turi neigiamą, statistiškai reikšmingą poveikį ugdytinių atkaklumui. Tuo tarpu tolerancijos skatinimas turi teigiamą statistiškai reikšmingą poveikį ugdytinių norui mokytis ir domėtis naujovėmis. Kiti įgūdžių skatinimo būdai neturi reikšmingo poveikio ugdytinių socialiniams įgūdžiams.

IŠVADOS

1. Socialinių įgūdžių apibrėžtis ir samprata gana plati, tiek kalbant apie socialinius įgūdžius bendrąja prasme, tiek apie vaikų globos namuose augančių paauglių socialinius įgūdžius. Socialiniai įgūdžiai apibendrintai apibūdinami kaip įgūdžiai, apimantys žmogaus visumą - jo bendravimą, tarpasmeninių santykių kūrimą, tapatybės jausmą, intelektualius gebėjimus ir pan. Įvairūs paauglių socialinius įgūdžius tyrinėjantys autoriai pastebi, kad vaikų globos namuose gyvenantys paaugliai neturi daugelio bendrųjų sveikam žmogui būdingų įgūdžių, kuriuos visus galima pavadinti socialiniais emociniais įgūdžiais.
2. Remiantis statistiniais vidurkių palyginimo kriterijais nustatyta, kad socialiniai ir emociniai įgūdžiai bei jų lavinimas yra panašus tiek ugdytinių vyrų, tiek moterų tarpe, todėl nėra pagrindo teigti, kad moterys yra socialiai pranašesnės nei vyrai, ar atvirkščiai. Taip pat nustatyta, kad soc. darbuotojai vyrai ir moterys panašiai vertina jų ugdytinių atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją. Tai reiškia, kad soc. darbuotojų vyrų ir moterų požiūris į jų ugdytinių socialinius įgūdžius, reikšmingai nesiskyrė.
3. Tyrimo metu nustatyta, kad ugdytiniai palankiausiai vertina savo pilietiškumo ir empatijos įgūdžius, o prasčiausiai - žingeidumą ir norą mokytis. Tuo tarpu, soc. darbuotojai palankiausiai vertina ugdytinių atkaklumą, o prasčiausiai - socialinę kompetenciją. Analizuojant ryšį tarp soc. darbuotojų amžiaus, darbo patirties ir ugdytinių atkaklumo, savikontrolės ir socialinės kompetencijos vertinimų nustatyta, kad didesnę darbo patirtį turintys soc. darbuotojai yra labiau įsitikinę, kad jų ugdytiniai yra labiau atkaklūs ir sugebantys labiau save kontroliuoti, nei soc. darbuotojai, turintys mažesnę darbo patirtį. Taip pat nustatyta, kad soc. darbuotojų požiūris, į jų ugdytinių atkaklumą, savikontrolę ir socialinę kompetenciją, nėra susijęs su jų amžiumi - tiek jaunesni, tiek vyresni soc. darbuotojai vienodai palankiai vertina jų ugdytinių įgūdžius.
4. Įvertinus ryšį tarp ugdytinių socialinių/emocinių įgūdžių bei jų lavinimo būdų nustatyta, kad kuo yra labiau lavinami ugdytinių pilietiškumo įgūdžiai ir empatija, tuo ugdytiniai yra labiau atkaklus ir labiau siekia užsibrėžtų tikslų. Taip pat, nustatyta, kad ugdytinių žingeidumas ir noras mokytis yra tiesiogiai susijęs su tolerancijos skatinimu, kaip ir kiti socialinių ir emocinių įgūdžių lavinimo būdai. Tai reiškia, kad kuo yra labiau skatinami ugdytinių socialiniai įgūdžiai, tuo jų žingeidumas yra didesnis. Išanalizavus vyrų ir moterų nuomonių skirtumus nustatyta, kad kuo vyrai yra labiau skatinami bendrauti ir būti pilietiškais bei įsijausti į kitų emocinę būklę, tuo jų akademinis produktyvumas ir atkaklumas yra mažesnis.

Priešingai nei vyrams, moterų akademinis produktyvumas yra aukštesnis, kai yra skatinami tarpasmeniniai santykiai ir pilietiškumas bei empatija.

5. Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad pilietiškumo ir empatijos skatinimas turi neigiamą, statistiškai reikšmingą poveikį ugdytinių atkaklumui. Tuo tarpu, tolerancijos skatinimas turi teigiamą statistiškai reikšmingą poveikį ugdytinių norui mokytis ir domėtis naujovėmis.

LITERATŪRA

1. Antinienė D., Lekavičienė I. (2012). *Socialinių kompetencijų samprata ir dinamika pastarąjį dešimtmetį: Lietuvos studentų tyrimas*. *Psichologija*, Nr. 45.
2. Beron R., Richardson D. (2002). *Human Aggression*. Ames: Department of Psychology. P. 1-27.
3. Batalovienė I. (2010). *Pradinių klasių mokinių socialinių įgūdžių raiška ir ugdymo organizavimo aspektai*. Prieiga internetu: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100702_121548-73437/DS.005.0.02.ETD
4. Bubnys R., Jasevičienė Z. (2013). *Globos namuose gyvenančių paauglių patiriamų problemų sąsajos su ateities perspektyvomis*. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, Nr. 11.
5. Čepukienė V., Pakrosnis R. (2008). *Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio ir socialinio funkcionavimo sunkumus lemiantys veiksniai: asmenybės savybių ir gyvenimo globos namuose ypatumų sąveika*. *Specialusis ugdymas*, Nr. 2 (19).
6. Čepukienė V. (2008). *Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio socialinio funkcionavimo pokyčiai, taikant į sprendimus sutelktą trumpalaikį konsultavimą*. Prieiga internetu: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080422_114201-29861/DS.005.0.01.ETD.
7. Dirgėlienė I. (2008). *Teorijos ir praktikos ryšio plėtotė socialinio darbuotojo profesinėje veikloje*. *Acta Paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai*, T. 20.
8. Dodge, Pettit, McClaskey, Brown (1986). *Social competence in children. Monographs of the Society for Research in Child Development*. Holtzworth-Munroe 8: Anglin.
9. Dumbliauskas V. (1999). *Sociologija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
10. Eidokaitienė D. (2012). *Socialinių įgūdžių ugdymo (si) galimybės vaikams, augantiems socialinės rizikos šeimose*. Prieiga internetu: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120913_102253-24864/DS.005.0.01.ETD.
11. Gedminaitė E. (2012). *Tarpinstitucinis bendradarbiavimas sprendžiant globos namuose gyvenančių vaikų problemas*. Prieiga internetu: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120703_141536-12149/DS.005.0.01.ETD.
12. Grinkevičiūtė R., Vyšniauskaitė-Rimkienė J. (2013). *Prevencinis socialinių įgūdžių lavinimas vidurinėje mokykloje: paauglių socialinių įgūdžių raiškos ypatumai*. Prieiga internetu: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/180/articles/1395/public/141.pdf>

13. Gudonis V. (2011). *Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčiai taikant į sprendimus sutelktą trumpalaikį konsultavimą*. Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris. Nr. 8.
14. Gudžinskienė V., Barkauskaitė-Lukšienė Ž. (2013). *Nuteistųjų vaikinių socialinių įgūdžių reikšmės subjektyvus vertinimas ir jų požiūris į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose*. Socialinis darbas. Nr. 12 (2).
15. Išganaitytė G., Čepukienė V. (2012). *Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio atsparumo ir priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ryšys*. Prieiga internetu: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1392-5369.N_2_27.PG_27-41/DS.002.0.01.ARTIC>.
16. Ivanauskienė V., Varžinskienė L. (2010). *Socialinių darbuotojų profesinių vertybių raiška praktinėje veikloje*. Socialinis darbas. Nr. 6 (1).
17. Jasevičienė Z. (2011). *Globos namuose gyvenančių paauglių patiriamų problemų sąsajos su ateities perspektyvomis*. Prieiga internetu: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110804_090028-88996/DS.005.0.01.ETD>.
18. Johnson L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
19. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
20. Juodraitis A. (2003). *Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos*. Socialinis darbas. Nr. 1 (3).
21. Keinys S. ir kt. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. (2010). Prieiga internetu: <http://www.lkz.lt/>
22. Kepežinskienė D., Kondratavičienė V. (2011). *Socialinio darbuotojo profesiniai vaidmenys teikiant socialines paslaugas*. Prieiga internetu: <https://svako.lt/.../23_%20Kepezinskiene_%20Kauno%20kolegija.doc>.
23. Kreppner K. *Eltern-Kind-Beziehung: Forschungsbefunde*. Familienforschung. Berlin: Max-Planck-Institut für Bildungsforschung. P. 1-15.
24. Kovalenkoviėnė, J., Leliūgienė I. (2005). *Buvusių vaikų globos įstaigų auklėtinių socialinė adaptacija profesinėje mokykloje*. Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas. Nr. 5 (59).
25. Kuginytė Arlauskienė I. Gegužytė V. (2010). *Nepilnamečių socializacijos problemos pataisos įstaigose*. Socialinis darbas, Nr. 8 (1).
26. Kvietkutė E. (2013). *Vaikų globos namuose ir tradicinėse šeimose augančių paauglių socializacijos ypatumų analizė*. Prieiga internetu: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1906371/datastreams/MAIN/content>>.

27. Kvieskienė G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
28. Lefort, C. (1998). Die demokratische Gessellschaft ist keine von Individuen. Kommune. de Prieiga internetu: <<http://civaka-azad.org/die-demokratische-nation/>>
29. Leliūgienė I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Vilnius: Technologija.
30. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas. (2006). Nr. A1-179. Dėl socialinės rizikos vaiko ar likusio be tėvų globos vaiko socialinės globos poreikio nustatymo metodikos.
31. Linkaitytė L., Daukšytė J. (2010). *Socialinių įgūdžių lavinimo praktika*. Prieiga internetu: http://ssc.vdu.lt/senas_puslapis/download/straipsnis_j.pdf
32. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas. (2006). Lietuvos Respublikos Seimas. Sausio 19 d. Nr. X93. Vilnius. Valstybės žinios. 2006-02-11. Nr. 17-589.
33. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas. (2009). Dėl vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašo patvirtinimo. 2009 m. lapkričio 11 d. Nr. 1509. Vilnius, Valstybės žinios 2009-11-21, Nr. 138-6073.
34. Matulionis A. V. (2005). *Švietimo sociologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
35. Miller A. (2014). *Nereikalingas raktas*. Vilnius: Vaga
36. Pabedinskienė R. (2004). *Vaiko globos teoriniai metmenys*, Pedagogika, Nr. 73
37. Ramanauskienė L., Valantinas A., Endriulaitienė A. (2004). *Paauglių savęs vertinimo bei santykių su bendraamžiais ir tėvais sąveikos ypatumai*. Ugdymo proceso linkmės. Nr. 71.
38. Raudeliūnaitė R., Paigožina R. (2009). *Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai*. Socialinis darbas. Nr. 8 (1).
39. Remeikienė N. (2010). *Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo ir jų raiškos ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje*. Prieiga internetu: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101214_174827-86993/DS.005.0.01.ETD
40. Samošonok K. (2009). *Globos namuose gyvenančių paauglių adaptyvaus elgesio ugdymas (is)*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
41. Samošonok K. (2009). *Globos namuose gyvenančių paauglių adaptyvaus elgesio ugdymas (sis)*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
42. Samošonok K. (2013). *Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiškų gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai sprendimai*. Pedagogika. Nr. 10.
43. Samošonok K., Gudonis, V., Žukauskienė, R. (2005). *Globos namų auklėtinių adaptacijos mokykloje ypatumai*. Ugdymo psichologija: mokslo darbai. Nr. 15 (7).

44. Samošonok K. Žukauskienė R. (2006). *Paauglių, gyvenančių globos institucijoje ir pilnose šeimose, kognityvinių strategijų ir elgesio bei emocinių problemų ypatumai. Socialinis darbas*. Nr. 5 (2).
45. Snieškienė D., Bumblauskaitė K. (2005). *Globos įstaigoje augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. Specialusis ugdymas*, Nr. 2(13).
46. Schneider T., Schalt S. (2000). Aggression. *Psychologie*. Prieiga internetu: <http://www.psychologie.uni-heidelberg.de/ae/allg/lehre/wct/m/M03/M0307agg.htm>.
47. Speth, R. (2000). Klein Ansgar. Demokratische Grundwerte in der pluralisierten. *Wochenschau*
48. Subačienė R. (2010). *Mokytojų požiūris į socialinių įgūdžių ugdymo problemas*. Prieiga internetu: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100709_134911-97058/DS.005.0.01.ETD>.
49. Šalaševičiūtė R., Bedorf A. ir kt. (2014). Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose ir ugdymo įstaigose. Prieiga internetu: https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/TYRIMAI/Vaiko_teisium_padetis.pdf
50. Šinkūnienė J. R. (2010). *Profesinė veikla, metodai ir klientai: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidykla.
51. Tamošiūnas T., Želvytė V. (2010). Vaiko teisių apsaugos sistemos valdymo prioritetai, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 4(20)
52. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (1999). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis
53. Vaidachovičienė Ž. (2005). Paauglių socializacijos proceso organizavimas ir valdymas. Prieiga internetu: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050617_140442-79722/DS.005.0.01.ETD>.
54. Vaitkevičius J. (1999). *Socialinės pedagogikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Evalda.
55. Varnelienė S. (2007). *Socializacijos svarba pagyvenusio žmogaus bendravimui*. Prieiga internetu: http://jaunasismokslininkas.asu.lt/smk_2007/pedagogika/Varneliene_Sonata.pdf
56. Viščiūnienė V. (2011). *Vidutiniškai sutrikusio intelekto vaikų socialinių įgūdžių raiška struktūruotoje aplinkoje*. Prieiga internetu: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110802_142255-82730/DS.005.0.01.ETD>.
57. Vyšniauskytė-Rimkienė, J.T. N. Liobikienė. (2010). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje (Vaikų socialinių gebėjimų bei tėvystės įgūdžių lavinimas). Mokomoji knyga*. Vilnius: VDU.
58. Vitkauskas K. (2010). *Delinkventinio elgesio vaikų resocializacija nepilnamečių vidutinės priežiūros sistemoje*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 33.

- 59.** Zaturskis G., Kiaunytė A. (2014). *Žmogaus su psichine negalia neveiksnumo konstravimas: socialinio darbuotojo dilemos*. Socialinis darbas: patirtis ir metodai. Nr. 13 (1).
- 60.** Žalimienė L. (2007). *Socialinės globos pagyvenusiems žmonėms standartizavimas*. Gerontologija, Nr. 8 (1).
- 61.** Žalimienė L. (2015). *Vaiko socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
- 62.** Žukauskienė R., O. Leiputė O. (2002). *Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai*. Socialinis darbas. 2002. Nr. 2 (2).

REKOMENDACIJOS

- Kadangi tyrimo metu buvo nustatyta, kad ugdytiniai labiausiai vertina savo pilietiškumo ir empatijos įgūdžius, o prasčiausiai - smalsumą ir norą mokytis, siekiant juos motyvuoti ugdyti socialinius įgūdžius ir dalyvauti jų ugdymo programose, rekomenduojama vaikus plačiau supažindinti su tuo, kas apskritai yra socialiniai įgūdžiai ir kuo jie svarbūs. Ugdytiniai būtina supažindinti su mokymosi svarba ir poreikiu bei plačiau paaiškinti, kuo svarbūs pilietiškumo ir empatijos įgūdžiai, kad ugdytiniai giliau suvoktų jų prasmę ir praktinį reikalingumą. To siekiant, socialiniams darbuotojams kartu su ugdytiniais siūloma rengti „apvalaus stalo“ diskusijas ar debatus socialinių įgūdžių tema. Tai turės dvejopą naudą: ugdytiniai mokysis diskutuoti tarpusavyje, gerbti vienas kito nuomonę ir taip lavins socialinius įgūdžius bei suvoks vis didesnę jų reikmę, kas gali paskatinti socialinių įgūdžių ugdymo motyvaciją.
- Globos namuose rekomenduojama taikyti 2004 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintą socialinių įgūdžių (programoje jie vadinami gyvenimo įgūdžiais) ugdymo programą, skirtą viduriniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus mokiniams. Šios programos nebūtina taikyti projektine prasme - socialiniai pedagogai gali perimti jos siūlomą „gerąją patirtį“ ir pritaikyti darbo kasdienybėje su tėvų globos netekusiais vaikais.
- Rekomenduojama vesti dailės terapijos užsiėmimus vaikų globos namuose - juose dalyvaudami vaikai, pirma, išlies savo agresiją, antra, mokysis bendrauti, bendradarbiauti tarpusavyje, pagarbiai komentuoti vienas kito piešinius bei vienas kitą išklausti ir išreikšti save socialine prasme.
- Paaugliai tyrimo metu išreiškė, kad jiems svarbus pilietiškumas. Įvertinus tai, rekomenduojama norinčiuosius įtraukti į visuomenines pilietines ar kartu ir į religines organizacijas kaip antai ateitininkija, kuri rodytų vaikams gerosios patirties ir kitokio gyvenimo pavyzdį.

PRIEDAI

TYRIMO ANKETOS

Ši apklausa įvertina 3 pagrindines ugdytinių savybes, kurios susijusios su sklandesne socialine integracija į visuomenę: (1) savikontrolę, (2) atkaklumą, (3) socialinę kompetenciją. Tyrimo metu siekiama nustatyti, kaip soc. darbuotojai vertina jų ugdytinių savikontrolę, atkaklumą ir socialinę kompetenciją bei sugretinti soc. darbuotojų vertinimus su pačių ugdytinių savikontrolės ir atkaklumo vertinimais. Taip pat, nustatyti, kaip ugdytiniai vertina savo akademinį produktyvumą ir žingeidumą (norą mokytis).

Anketa sudaryta naudojant klausimyną:

<http://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2014/08/2014-37CombinedMeasuresApproachandTablepdf1.pdf>

SOC. DARBUOTOJŲ ANKETA

Socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo anketa

1. Jūsų lytis:

- Moteris
- Vyras

2. Jūsų amžius:

- 18-29 m.
- 30-39 m.
- 40-49 m.
- 50 ir daugiau.

3. Jūsų darbo patirtis:

- Iki 5 m.
- 6-15 m.
- 16-25 m.
- 26 m. ir daugiau

Prašome atsakyti į šiuos klausimus vertinant jūsų auklėtinius.

Prašome galvoti apie auklėtinio elgesį paskutinį ketvirtį arba nuo paskutinio ataskaitinio laikotarpio.

Skalėje nuo 1 iki 4, kaip gerai kiekvienas iš teiginių apibūdina auklėtinio elgesį? (1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką)

		Niekada	Labai retai	Didžiąją laiko dalį	Visą laiką
1	Atlikinėjo užduotis tol, kol jos buvo pabaigtos.	1	2	3	4
2	Dirbo ties sunkia užduotimi.	1	2	3	4
3	Laukė eilėje kantriai.	1	2	3	4
4	Sėdėjo ramiai, kai to reikėjo.	1	2	3	4
5	Laukė kantriai to, ko norėjo.	1	2	3	4
6	Buvo susikaupęs ties užduotimi tol, kol ji buvo atlikta.	1	2	3	4
7	Gerai sutarė su bendraamžiais.	1	2	3	4
8	Sprendė iškilusias problemas su bendraamžiais taikiai.	1	2	3	4
9	Buvo susimatęs apie jausmus bendraamžiams.	1	2	3	4
10	Bendradarbiavo su bendraamžiais be raginimo.	1	2	3	4
11	Buvo supratingas vertinant savo bendraamžių jausmus.	1	2	3	4
12	Išsprendė iškilusias problemas su bendraamžiais savo iniciatyva.	1	2	3	4

UGDYTINIŲ ANKETA

Socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo anketa

1. Jūsų lytis:

Moteris

Vyras

Sekantys klausimai yra apie įvairius Jūsų elgesio būdus. Prašome pažymėti langelį, kuris geriausiai apibūdina Jus.

		Visiškai nepanašu į mane	Truputi panašu į mane	Panašu į mane	Visiškai panašu į mane
1	Galiu laukti eilėje kantriai.	☐	☐	☐	☐
2	Aš sėdžiu ramiai, kai taip reikia.	☐	☐	☐	☐
3	Galiu išlaukti savo eilės kalbėjimui klasėje.	☐	☐	☐	☐
4	Galiu lengvai nusiraminti, kai esu susijaudinęs.	☐	☐	☐	☐
5	Aš nusiraminu greitai kai esu nusiminęs.	☐	☐	☐	☐

Sekantys klausimai yra apie tai, kaip gerai Jūsų nuomone galite susitvarkyti su ugdymo įstaigoje skiriamomis užduotimis. Prašome pažymėti langelį, kuris geriausiai apibūdina Jus.

		Visiškai nepanašu į mane	Truputi panašu į mane	Panašu į mane	Visiškai panašu į mane
6	Galiu atlikti net ir sunkiausią užduotį, jei tik imuosi darbo.	☐	☐	☐	☐
7	Galiu išmokti dalykų mokomų ugdymo įstaigoje.	☐	☐	☐	☐
8	Galiu suprasti sudėtingus namų darbus.	☐	☐	☐	☐

Sekantys klausimai yra apie tai, kokių būdu Jūs susitvarkote su ugdymo įstaigoje skiriamomis užduotimis. Prašome pažymėti langelį, kuris geriausiai apibūdina Jus.

		Visiškai nepanašu į mane	Truputi panašu į mane	Panašu į mane	Visiškai panašu į mane
9	Jei aš išsprendžiu užduotį negerai pirmą kartą, mėginu atlikti ją tol, kol pavyksta.	☐	☐	☐	☐

10	Kai gaunu blogą įvertinimą, sekančiam kartui ruošiuosi labiau.	☐	☐	☐	☐
11	Visuomet daug dirbu, kad tinkamai atlikčiau namų darbus.	☐	☐	☐	☐

Paskutiniai klausimai yra apie tai, koku būdu Jūs susitvarkote su ugdymo įstaigoje skiriamomis užduotimis. Prašome pažymėti langelį, kuris geriausiai apibūdina Jus.

		Visiškai nepanašu į mane	Truputi panašu į mane	Panašu į mane	Visiškai panašu į mane
12	Darau namų darbus, nes man patinka išmokti naujų dalykų.	☐	☐	☐	☐
13	Darau namų darbus, nes man jie įdomūs.	☐	☐	☐	☐
14	Darau namų darbus, nes mėgaujuosi namų darbų atlikimu.	☐	☐	☐	☐

Igūdžių lavinimo būdų anketa

<http://www.search-institute.org/sites/default/files/a/DAP-Raikes-Foundation-Review.pdf>

Prašome atsakyti į šiuos klausimus vertinant savo mokyklą.

Skalėje nuo 1 iki 5, kaip gerai kiekvienas iš teiginių apibūdina tavo mokyklą? (1- visiškai nesutinku, 2- nesutinku, 3- nei sutinku, nei nesutinku, 4-sutinku, 5- visiškai sutinku)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Mano mokykla bando suburti moksleivius popamokinėje veikloje.	1	2	3	4	5
Mokytojai, kurie dirba mano mokykloje gerbia moksleivius	1	2	3	4	5
Mano mokykloje mes kalbame apie tai, kaip mums padėti kontroliuoti savo emocijas.	1	2	3	4	5
Mano mokykloje yra mokoma gerai elgtis su kitais moksleiviais.	1	2	3	4	5
Mano mokykloje, mokytojai gerai	1	2	3	4	5

sutaria tarpusavyje.					
Moksleiviai mano mokykloje gerbia vienas kito skirtumus (pavyzdžiui, lyties, rasės, kultūros ir kt.)	1	2	3	4	5
Mano mokykloje, mes išmokstame būdų, kaip spręsti nesutarimus, kad kiekvienas liktų patenkintas.	1	2	3	4	5
Mano mokykla skatina visas šeimas įtraukti į mokyklinę veiklą.	1	2	3	4	5
Mano mokytojai skatina mane išbandyti naujas idėjas (mąstyti savarankiškai).	1	2	3	4	5
Aš buvau įžeistas, erzinas, persekiojamas ar patyriau kitokį žodinį smurtą mokykloje daugiau nei vieną kartą.	1	2	3	4	5
Moksleiviai turi draugų mokykloje į kuriuos galėtų kreiptis jei kiltų klausimų dėl namų darbus.	1	2	3	4	5
Mano mokykloje, mes aptariame klausimus, kurie padeda man suvokti, kaip būti geresniu žmogumi.	1	2	3	4	5
Mano mokykloje, yra aiškios taisyklės, prieš fizinį smurtą.	1	2	3	4	5
Moksleiviai turi draugų mokykloje, kuriais jie gali pasitikėti ir kreiptis iškilus sunkumams.	1	2	3	4	5
Suaugusieji mokykloje kelia didelius lūkesčius moksleiviams.	1	2	3	4	5

SKALIŲ SUDARYMO RAKTAS

Soc. darbuotojų vertinimo anketa

Skalė	#	Klausimas	Atsakymo variantai
Atkaklumas	1	Atlikinėjo užduotis tol, kol jos buvo pabaigtos.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Atkaklumas	2	Dirbo ties sunkia užduotimi.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Savikontrolė	3	Laukė eilėje kantriai.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Savikontrolė	4	Sėdėjo ramiai, kai to reikėjo.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Savikontrolė	5	Laukė kantriai to, ko norėjo.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Atkaklumas	6	Buvo susikaupęs ties užduotimi tol, kol ji buvo atlikta.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Socialinė kompetencija	7	Gerai sutarė su bendraamžiais.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką

Socialinė kompetencija	8	Sprendė iškilusias problemas su bendraamžiais taikiai.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Socialinė kompetencija	9	Buvo susimatęs apie jausmus bendraamžiams.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Socialinė kompetencija	10	Bendradarbiavo su bendraamžiais be raginimo.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Socialinė kompetencija	11	Buvo supratingas vertinant savo bendraamžių jausmus.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką
Socialinė kompetencija	12	Išsprendė iškilusias problemas su bendraamžiais savo iniciatyva.	1-niekada, 2-labai retai, 3-didžiąją laiko dalį, arba 4-visą laiką

Ugdytinių vertinimo anketa

Skalė	#	Klausimas	Atsakymo variantai
Savikontrolė	1	Galiu laukti eilėje kantriai.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Savikontrolė	2	Aš sėdžiu ramiai, kai taip reikia.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Savikontrolė	3	Galiu išlaukti savo eilės kalbėjimui klasėje.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Savikontrolė	4	Galiu lengvai nusiraminti, kai esu susijaudinęs.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Savikontrolė	5	Aš nusiraminiu greitai kai esu nusiminęs.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Akademinis produktyvumas	6	Galiu atlikti net ir sunkiausią užduotį, jei tik imuosi darbo.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Akademinis produktyvumas	7	Galiu išmokyti dalykų mokomų ugdymo įstaigoje.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Akademinis produktyvumas	8	Galiu suprasti sudėtingus namų darbus.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Atkaklumas	9	Jei aš išsprendžiu užduotį negerai pirmą kartą, mėginu atlikti ją tol, kol pavyksta.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Atkaklumas	10	Kai gaunu blogą įvertinimą, sekančiam kartui ruošiuisi labiau.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Atkaklumas	11	Visuomet daug dirbu, kad tinkamai atlikčiau namų darbus.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Žingeidumas	12	Darau namų darbus, nes man patinka išmokyti naujų dalykų.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Žingeidumas	13	Darau namų darbus, nes man jie įdomūs.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane
Žingeidumas	14	Darau namų darbus, nes mėgaujuosi namų darbų atlikimu.	1 = Visiškai nepanašu į mane, 2 = Truputi panašu į mane, 3 = Panašu į mane, 4 = Visiškai panašu į mane